

Töö ja Wõitlus

Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei häälekandja

№ 12.

Tallinnas, 15. juulil 1920.

№ 12.

Toimetus ajutiselt: Falkspargi uul. nr. 2, kort, 12.

Tallitus ajutiselt: „Walwaja“ ruumes, W. Pärnu maant. nr. 31. Awatud kella 5—7 p. l.

Tellimise hind: 10 marka kuus.

Üksik nummer 3 marka.

SISUKORD: Elagu III Internatsionaal! — J. P.: Ühe „lahkunu“ puhul. — H. K.: Mädamuna. — P. Keerdo: Tööliste kontroll walmistuse üle. — K. Sreiberg: „Seerumist“ Eesti kodanluse kõdunewas kehas. — J. P.: Uue paberiraha uputuse puhul. — H. Kruus: Wastuseks Wiktor Kingisseppale. — Milli Mallikas: Wäike weste. — Teated Nõukogude Wenemaalt. — Seisukord Saksamaal. — Põltsamaa alewist 1918. a. — Kroonika.

Elagu III Internatsionaal!

Täna, 15. juulil astub kokku Moskwas kolmanda Internatsionaali teine kongress. See on üleilmilise tähtsusega sündmus tööliste liikumises. See on proletariaadi revolutsiooniliste jõudude ülewaatus. Kuid mitte ainult jõudude ülewaatus.

3. Internatsionaali teine kongress on tähtsaks wahajaamaks teel üleilmilise sotsialistliku revolutsiooni poole. Ta on kõigi nende kogemuste kokkuwõte, mida revolutsiooniline tööliselitkumine kõigis madaes saawutanud.

Ei ole weel poolteist aastatki möödas, kui 3. Internatsionaal välja kuulutati. Kuid misuruguse määratunmate wõitluste ja wõitude maa see rahwuswaheline tööliste ühendus selle aja jooksul on läbi käinud!

3. Internatsionaali esimene kongress läinud aasta märtsikuul tuli kokku kõige raskemais tingimistes. Revolutsioonilise töörahwa eelkants ja tähtsam toetuspunkt ei olnud mitte ainult traat-tõketega ja taskakraawidega igast ilmakaarest piiratud, waid liitriikide kapitali toetatud waenulised wäed olid igalt poolt hoogsalt peale tungimas. Koltshak lähenes ida poolt, Deniikin walmistas sõjakäiku lõunast, teistes ilmakaartes seisid ääriikide wäed lahingus ja lahinguwalmis. Oli küsimus, kas suudab Nõukogude Wenemaa oma majanduslikkude raskuste juures armurohkete waenlaste hulkaadele vastu seista.

Teiselt küljest näis, et esialgsed lootused töörahwa üleilmilise revolutsiooni peatsesse tulekusse liialdatud on. Kodanlised walitsused olid suutnud wägede demobilisatsiooni wõrdlemisi rahuldawalt läbi wiia. Samuti oli neil korda läinud esialgu

majanduslikke raskusi pisut kinni kittida. See kõik takistas proletariaadi revolutsioonilise tõusu hoogu, mida omalt poolt kinni pidas kollase 2. Internatsionaali ja tema juhtide kokkuleppe-politiika.

Nüüd on seisukord suurel määral muutunud. Nõukogude Wenemaa on kõigist tolleagistest waenlastest jagu saanud. Ühked kindralid Koltshak ja Deniikin, kontrrevolutsiooni peatoed, on lõpulikult purustatud. Ääriikidega on rahu sobimas. Liitlaste kapitali poolt kõige wiimajana lasti lastud werehünt — Poolamaa on raskelt liia saanud ja nõukogude wäed liiguwad wõidurikkalt edasi.

Traat-tõkked Nõukogude Wenemaa ümber on lagunemas. Kurnaw blokaad on lõppemas. Wene nõukogude esitajad on Londonis, Kopenhaagenis, Inglise, Prantsuse, Itaalia tööliste saatkonnad on Wenemaal jne.

Sisemisele majanduslikule lagunemisele on nõukogude wõim suutnud tõkkeid panna. Ja kõik andmed kõnelewad selle poolt, et wiimase wälise — Poola — wäerinna likwideerimisega majanduslik ülesehitamine määratuma hooga edasi areneb.

Revolutsiooniline tööliselitkumine teistes maa-des ei ole küll sarnase hooga arenenud, nagu esialgu oodati, kuid ta on määratuma sammu edasi teinud ja hoopis kindlama kuju wõtnud. Sennised maailma walitsejad ei ole suutnud ja ei suuda oma lagunened ühiskonda kokkuwarisemise eest päästa, weel vähem seda üles ehitada. See on wiimase aasta jooksul päewaselgeks saanud ja selgub iga päewaga. Seda on sunnitud tunnistama koguni osa kodanlast isegi. Kodanlike ühiskonna lagunemine kestab edasi. Ja samal ajal tõstab proletariigat

kindlamalt ja julgemalt pead. Streigilained
 javad üle maailma. Lääneriikide tööliste wa-
 ord Nõukogude Wenemaa vastu ei ole jäänud
 ult heasoowlikuks kaastundmuseks, waid on
 lutunud tegewaks toetuseks. Siin ja seal, Inglis-
 al, Prantsusmaal, Itaalias takistawad töölistes
 gi abinõudega sõjamoona saatmist Wenemaa nõu-
 ude waenlastele. Igal pool tõuseb ja kasvab
 letariaadi keskel revolutsiooniline tahtmine,
 lele järgneb oma wõimu maksmapanek.

Töörahwa revolutsioonilise meele tõusu takis-
 kollane 2. Internatsionaal, millest poolkeist
 tat tagasi weel mõnesugused riismed alles olid
 unud, on nüüd lõpulikkult lagunenu. Sealt on
 jooksnuud ifegi niijugused mehed, nagu Wene
 emlased ja Austria kokkuleppelased. 2. Inter-
 ionaali mädanew surnukeha on nii kokku wa-
 nuud, et ta enam mingiks hädaohuks pole rewo-
 ionilisele töölisteliikumisele.

Kogu ilma töölisteliikumise juhtijaks on saa-
 3. Internatsionaal. Tema jõud on kaswanud
 miselt raskeis tingimistes. Kuid ta on tõusnuud
 reks nii armuliselt kui wäärtuslikult. Ja lä-
 w tulewik toob talle weel hoogsamat tõusu. Kogu
 a tööliste silmad on pöördnuud 3. Internatsionaali
 le. Ta saadab südamlikumaid terwitusi tema
 kongressile.

Teda terwitamas ja temaga kaasa sammumas
 ka Eesti proletariaat.

Elagu 3. Internatsionaal!

—o—

Ühe „lahkunu“ puhul.

Hakkas äkki lagunema ja lahkus hiljuti Jaan
 nissoni „algatus- ja teguwõimas“ kabinett, kelle
 geks ja ühendajaks pidi olema ta juht seletuste
 le — hingeoluline ühtlus, demokraatlik põhi-
 ja kindel käsi. Poole aastaga oli ta enese ära-
 nuud ja läks kõige liha teed — rahu ta põrmule.
 Missugused on selle omal ajal suure kõnuga
 hulga lubadustega loodud walitsuse teened, mis
 ta „elutöö“?

Jaan Tõnissoni walitsus teostas „demokraa-
 siidi all kodanlist diktatuuri äärmis-
 terawal ja puhtal kujul. Räägiti küll suuri
 ja peeti pikki kõnesid demokraatiast, kuid
 likult ei pandud suuremat tähelegi koguni „rah-
 esitustlikku kõrgemat wõimu“, nagu muu seas
 tab riigi eelarwe Ajutawale Kogule ettepanes-
 ta jätmine ja ajut. walitsemiskorra par. 12
 ajal ohtralt mitmesuguste seaduste ja määruste
 ksmapanemine.

Samuti iseloomulik on Jaan Tõnissoni wa-
 luse kohta sõjaseaduse edasilkestmine ja tarwi-
 mine rahu ajal. Ei ole kellegi saladus, et sõja-
 duse katte all kerge on tarwitada surwet kõigi
 itti mõtlejate vastu. Tõnissoni walitsuse ajal
 teda ohtralt tarwitatud töörahma liikumise hä-
 tamiseks. Surwet tööliste vastu on süsteemiks

arendatud, mida tõendawad alalised linna- kui maa-
 tööliste läbiotsimised, kinniwõtmised. Nuuskuri-
 amet on saanud walitsuse lahutamata osaks ja
 arendatud täiuseni. Endised isewalitsuseaegsed nuus-
 kurid, salapolitseinikud, promokaatorid on prae-
 gugi „otsitud ja lugupeetud tegelased“, kelle õlga-
 dele tugeneb walitsuswõim ja kelle lahket kaas-
 abi ta tänuga tarwitab. Tuletatagu ainult mee-
 peaministri sõnu Ajutawa Kogu kõnetoolilt: „Tänu
 meie agarale kaitsepolitseile, on korda läi-
 nud...“ jne.

Selle agara kaitsepolitsei nuuskurid jookse-
 wad karjakaupa üksikute tegelaste kannul, tun-
 giwad Ajutawa Kogu koosolekute saaligi, et mitte
 „saaki“ silmist lasta. Nende lahkel kaasabil organi-
 jeeritakse „poliitilisi kuritoid“ ja kinniwõtmisi ning
 tehakse „poliitilisi protsesse“, mida arutatakse rahu
 ajal sõjakohutus sõjaegse hoolimatusega ja kar-
 muslega, nagu näitas hiljutine 34 tööliste protsess.

Kuidas wangiurgastes ja wangilaagrites ela-
 takse, sellest ei tarwitsse pikalt kõneleda. Endiselt
 õndsast ajast päritud süsteem walitses sealgi, en-
 dised „wõtted“ ümberkäämises ja „ülekuulamistel“
 on sealgi tarwitusel, nagu muu seas selgus ka eel-
 tähendatud protsessi puhul.

Ehkki wõetagu Tõnissoni kabineti seisukohst töö-
 liste majandusliku wõitluse vastu, nagu see wäga
 kujukalt awaldus wimase streigikawatse puhul
 ja hiljutises trükkikodade sekwestri ootamatus lõ-
 petamises. Eks tõenda need üksikasjad töörahma
 vastu sihitud kodanlise diktatuuri olemasolekut ja
 „kindla käe“ tarwitamist pahemale poole, tööliste
 vastu?

Samal ajal toetas Jaan Tõnissoni walitsus,
 kui „eraalgatuse“ kabinett, täie hooga igasugust
 eraalgatust, millest peaminister ühes oma erakon-
 naga alati on lootnuud ilmapäätmist. Kuid majan-
 duslik elu on endiselt segi; tööstuses kui ka kau-
 banduses walitseb saamatus ja abituse hääl mäa-
 ral, korralagedus on aina suurenenud.. Selle taga-
 järjel suureneb ka majanduslik kitsikus, tõuseb
 elukallidus ja läheneb loomulikult — pankrott.
 Ei ole siis see kuulus ja püha eraalgatus sunnitud
 seiskhonda päästa. Ta on üle läinud igasuguse sahk-
 kerdamise, litakasuwõtmise jne. peale, et täita enese
 taskuid. Ja ta on wõinud wabalt talitada. Lu-
 bati ju küll walitsuse deklaratsioonis ka nende
 wäärnähtuste vastu tarwitada kindlat kätt, kuid
 see käsi jäi juba esimesi hoobe juhtides nõrutult
 õhku rippuma, sest hoobid pidid langema... oma
 meeste pihta. Ja nii ei jäänud sellel alal „kind-
 last käest“ muud midagi järele, kui jaantonisoonlik
 käeliigutus Ajutawa Kogu kõnetoolil.

Edasi. Jaan Tõnissoni walitsuse aeg oli järsu-
 taguruse aeg igal alal. Ei mäleta ühtki uuendust,
 mida walitsus oleks algatariud wõi toetanud, kuid
 wõib tuua terve rea näitust, kus walitsuse esi-
 tajad vastu waidlesid nendelegi wähestele ja war-
 witutele uuendustele, mis Ajutawas Kogus arutu-
 sele tulid. Weel enam — walitsus, eriti peami-
 nister, on saboteerinud, otse vastu tõotanud maks-

ikka
 müll
 heki
 ain
 mu
 ma
 kõi
 kog
 pro
 mill
 tam
 aas
 hoid
 ära
 wäl
 nat
 rife
 lut
 nud
 äär
 juu
 hem
 ilm
 poo
 2.
 on
 Tõn
 hing
 järe
 heki
 igar
 ja
 on
 tia
 felt
 lõn
 teg
 wa
 nää
 ma
 põh
 ma
 tit
 tan
 sea
 tei
 on
 wit

wategi seaduste ja määruste elluwimisele. Tuletatagu meeles maareformi, mis teostamisel muutub järjeft wõimatumaks, kooliuuenduse läbiwimist, palgaolude lahendamiskatseid jne.

Ja seda on tehtud rohkem „hingeolulistel“ kui majanduslikkudel põhjustel, sest samal ajal, kui wabandatakse raskete aegadega, rahapuudusega jne, käiakse peale maa eest parunitele tasumise seadusega, milleks nähtawasti võimalusi arwatakse leiduwat. Samuti kulutatakse sõjawäe peale praegugi, kus juba enam kui pool aastat ei sõdita, pööraseid summe.

On selge, kuhu sihtis Jaan Tõnissoni poliitika, mida wiimase ajani nähtawas üksmeeles toetasid sotsiaaldemokraadid ja tööerakond. Ei ole selle üksmeele tõttu ka loota, et kabineti muutus tähendaks kursi muutmist, kuigi walitsuses juhtiw osa uute isikute kätte läheks. J. P.

—o—

Mädanuna.

Seekordne walitsuse kriis ei tekkinud miskist liisemisest kokkupõrkest walitsust esitatud ja teda toetawate poliitiliste parteide wahel. Mitte wastastikkuste wihahüüetega lahkujate ja allesjääjate wahel ei alganud kriis, waid südamliku käepigistusega ja weel südamlikuma muuga peaminister Tõnissoni huulte kaudu. Lahkusid sõbrad, aga mitte klasswaenlased. Lahkus kodanlise Siioni truu müüriwahi selle peremehe sõbraltik jumalagajatmisel „õnneliku jällenägemiseni“! Ja kaugemale nägew suurkodanlus wõib loota „lahkumist“ tõepoolest kõige südamlikumalt terwitada. Sest kodanlisele diktaatorile ei ole tarwis ammugi enam mingit wiigilehte kätteks, kuna teisest küljest, sõjastest, kes „heaahilikkude oppuseltsiooni“ asuwad loodetakse suuremat wastukaalu saada „äärmistele pahempoolsetele.“

Kriisi algus oli waluta ja sõjaste lahkumine südamlik. Kuid see, mis pärast sündis allesjäänute — töö- ja rahwaerakonna — wahel ei olnud enam „waluta“, ei olnud ka südamlik. „Eesti poliitika“ kolmas hauduja oli ära karanud ja kaks allesjääjat läksid oma wahel hulli. Nii üks kui teine, nii tööerakond kui rahwaerakond kumbki tahtis selle olemuse ainuhauduja olla, mida nimetatakse Eesti wabariigi walitsuseks. Ja ajutawa kogu esimees August Rei pani muna, millest uus wõimurkandja välja pidi tulema, kord ühe, kord teise kaagutaja alla. Ja sel haudumisel tuli weel kord awalikkuks, et muna, mis pehast pesja rändas, mada oli. Niisuguseks polnud ta saanud mitte ühest kohast teisi paigutamisel kriisi päiwil, waid niisugune oli ta sammu.

Eesti kodanline „poliitika“, mille haudujaks olnud sõjast, tööerakond ja rahwaerakond, on mädanuna, — see tuli töö- ja rahwaerakonna wahelises „tulis“ kriisi päiwil weel kord awalikkuks.

Niisugune oli Tõnissoni kabinetti, seda me teame. Kuidas endine peaminister oma „teenet“

walgustab ja põhjendab, selle üle olemat ta pika kirja kirjutanud ajutawa kogu esimehele. See paaber ei ole meil praegu weel käepärast. Algame sellest parast teisest küljest ja vaatame, mida tööerakond arwab.

Sel puhul on tööerakondlane Ado Anderkopp awaldanud „Wabas Maas“ kirjutuse „Jaan Tõnissoni süsteem“. Seisukohalt, millest tööerakondlik autor välja läheb, on lausutus järgmiselt: „Riigi majanduslik elu on olnud peasjalikult tööstuse ja majanduse seisukorras. Praegu on olnud aga meie majandusest meie riikluse, meie iseseiswuse küsimus. Ei püsi meie teesmisest, ei ole meil ka iseseiswust loota.“ Ja seda „majanduslikku iseseiswust“ otsides, leiab A. Anderkopp, et walitsuse majanduspoliitika olnud sihtita, täis kõige suuremaid eksimusi. Üksikasjadena loetakse üles: 1) walitsus wiitwanud maaseaduse täiendamate määruste maksmapanekuga nowembrist jaanuari lõpuni; 2) Eesti eesõigustatud seisukorda, mille see Wenemaaga rahutegemisega saanud, ei olla walitsus osanud ära kasutada; 3) „sõjajumala toitmisele“ sõjaministeeriumi määratumate wäljaminekutega ei olla walitsus katsunud mingit piiri panna; 4) wälispolitika suurusüllususele samuti mitte; 5) maapanga ajutamiseks ei ole mingit sammu astutud.

Need on need peapunktid, milles tööerakondlane rahwaerakonna juhti süüdistab. Meie ei hakka praegu siin üksikasjalikult kõigi nende punktide kohta seisukohata wõtma. Meie toome selle arwustuse tuuma kõige pealt ainult selleks, et näidata, kuidas kodanlises leeris eneses oma „poliitikat“ armustatakse. Ja ühes sellega tahame rõhutada, et kui juba kodanlus ise oma „majanduspoliitikat“ niisugustes karjumaais wärwides kujutab, siis „riigilaewukestel“ ikka juba tõsine tulekahju loomas on.

Tööerakondlane Anderkopp ajab kõik need „wäärnähtused“ „Jaan Tõnissoni süsteemi“ süüks. Et aga ka tööerakondlikud ministrid walitsuses olid, seda Anderkopp muidugi ei jalg, weel vähem on ta selle unustanud. Kuid egas tööerakond nende tegewuse eest wõi wastutada, kui nad walitsuse Jaan Tõnissoni armulikul tahtmisel kutsutud. Ministrid ei olla lahkunud walitsuses „mitte oma rühma käsualused“ olnud. Selleparast ei taha tööerakond „oma meeste“ kukke ja Pooli tegewuse eest wastutust kanda, sest wastutus langewat kogu walitsuse peale. Walitsust kukutada, — noh, seda tööerakond ei olla tahtnud, sest ta teadnud, „kui raske“ olla Eesti uul walitsust kokku seada.

Ado Anderkopp on rebase saba wedamas, et aga „paha teo“ peal käinud tööerakonna jälgi ära kaotada. Eesti „iseseisew majandus“ on kraawi jooksnud. Selle üle tõstab kisa ka tööerakond. Kuid see kõik olla „Jaan Tõnissoni süsteemi“ süü. Tööerakonna käed, kes seda „süsteemi“ senni toetas, aga pestakse suurepäraselt puhtaks.

Tekib imelik seisukord. Seda kõike, mida tööerakond lahkunud walitsuse kohta ütleb, wõiwad tema kohta lausuda ka teised rühmad, kes selle

walitsuse kokku seadsi, sinna omad mehed saatsid, sellele kunagi oma õnnistust ei keelanud, tema „süsteemi“ wastu oma häälekandjais kordagi ei piikatanud. Ja kes kannab sarnasel korral wastust walitsuse tegewuse ees? Tööerakond? Rahwaerakond? Sotsid? — Ei kübetki. — Halwasti aetud mängu eest tõmmataks patuoinaks Jaan Tõnison ja tema „süsteem“. See kõik ei ole aga tege- likult ometi muud kui ainult erakondade kätte küürimine. Wastutus walitsuse tegewuse eest lan- geb täielikult kõigi nende poliitiliste parteide pea- le, kes walitsuses ühes jooksi. Ja kui keegi kaas- jooksjailt tagant järele tuleb seletama, et tema olla „süütu“, siis on ta poliitiline memm, kes kartis walitsust kukutada, kartes, „kui raske“ olla uue walitsuse kokku seadmine.

Mädamunal — Cesti kodanisel poliitikal — on praod sisse tekkinud. Ja sealt tuleb nüüd wälja lehkha, mille eest kojast wiibijad oma ninajid kinni topivad. Kuid kas on selles süüdi tööerakond wä- hem kui rahwaerakond ja sotsid wähem kui töö- erakond? Ei, nad on ühtewiisi mädamuna haudu- nud. Nad on seda teinud seekord Jaan Tõnisoni juhatusel. Ja „Jaan Tõnisoni süsteem“ oli see kõige kindlam kodanline süsteem, kodanlise dik- tatuuri paratamata järjekindlus Cesti oludes ja Cesti wäikekodanluse käsitamisel. Selleks ju Tõ- nisoni kabinet loodigi, et maaseadust teostada „wõimaluste piirides“, et Maapanka mitte asu- tada senni, kui hallparunid ja nende pmaksed jaga- tawad mõisad weel endi kätte pole saanud. Selleks ju kodanline riik loodigi, et selle korda kaitsta. Ja kuidas saab seda ilma sadade miljoniteta? Sel- leks ju „esitajad“ wäljamaal seisawadki, et ku- lutada, kuulutada ja kuulutada jne., jne.

Kõik ülemalnimetatud nähtused on mädapai- sed Cesti kodanluse kõdunema kehja küljes. Kuid kas saab see kehja terweks, kui paisjed küljest löi- gatakse. Kas saab „Cesti majandus“ iseseiswaks, kui sõjaministeeriumi wäljaminekud mõne miljoni wõrra wähemad oleks, kui „wälisesituse“ juuruse- hullustust wähendataks, kui Maapank asutataks jne.? Ei põrmugi. Ühest kohast wõiwad mädapaised küll kaduda, kuid ainult selleks, et teisel weel suurema lopsakusega wälja lüüa. Sest kodanlise kehja veri on mürgitatud. Paisete lõtkamine ei paranda seda. Tarwis kodanline mädamuna tulle heita ja ära põletada. H. H.

—o—

Tööliste kontroll walimistuse üle.

Kapitalistide huwides ettewõetud sõdade taiga- järjel on rahwamajandus igal pool lagunemas. Sellest lagunemisest tekkinud raskuste kandmist ta- hab kodanlus ja nendega wõimu jagawad kihid ai- nult tööliste õlgadele weeretada. Weel enam. Ette- wõtjate saagihimu on sõja tõttu hullustuseni kas- wanud. Nad tahawad töölisti näjutades lagunewaft tööstusest weel suurematki kasu saada.

Meie noored töusikud ei taha ka siin muu maailma kapitalistidest põrmugi maha jätta. Töö- liste palgakõrgenduste nõudmisel seletatakse tar- galt, et kuigi tööliste nõudmised õigustatud, töös- tuse praeguse seisukorra juures olla nende täitmise siiski wõimata. See wiia tööstuse häwinemisele. Sama keelt räägiwad meie suur- ja wäikepõllu- mehjed põllutööliste palgatingimiste arutamisel. Põl- lutööliste kõrged palganõudmised wiia põllumajan- duse häwinemisele, saada saatuslikuks kogu rahwale.

Ons see tõesti nii? — Kurjad keeled kõnele- wad teisiti. Meie ettewõtted töötada suure kasuga. Ja kui meie kuuleme, kuidas see ja see ettewõte kawatseb oma tegewust laiendada, kuidas mehed, kes alles hiljuti wäike-ettewõtjatena tuntud, mõtle- wad miljonilisi ehitusi oma tööstuse suurendamiseks ette wõtta, kuidas wilunud ärimehed oma kapita- lid julgesti uutesse ettewõtetesse paigutawad, siis peab neid kurje keeli tahtmata uskuma. Ju need ettewõtted ikka siis wist nii kasutud polegi.

Meie silma ees tõusewad ühest poolt nagu maa alt uued miljonäärid, kuna teiselt poolt töö- rahwa seisukord wäljakannatamatuks muutub.

Töötaw klass kiduneb alatoitluse all. — Mida on aga Asutaw Kogu wõi wabariigi walitsus seis- korra parandamiseks teinud? — Rahakriisikusest pääsmiseks on teitud kerge abinõu — trükimasin, mis nii kui nii odawat marka kord-korralt weelgi alla kruwib ja seega ka tööliste palkade tõelikuks wäärtust wähendab. Tööliste puhymajanduslikkude (wäljaastumiste rahustamiseks teitakse paksumi Wene seadustekogust paragrahwe rohkesti.

Klassiteadlikkudel töölistel on selge, et töö- rahwa lõpulik wabanemine kapitalistide kurnami- sest wõib sündida alles pärast praeguse kapitalist- liku korra langemist sotsialistlikus korras, kuhu jõutakse töörahwa diktatuuri kaudu. Kuid samuti on neil selge, et töörahwa diktatuur pole teosta- jaw igal ajal, et praegu walitsew kodanline dik- tatuur kõigi abinõudega oma wõimu kaitseb. On mitmel puhul toonitatud, et Cesti töörahwas oma tegewust kokkukõlla peab wiima teiste maade töö- rahwa liikumisega. See on: tuleb praegust korda armustades arenada ka klassiteadmatuid töölist, tu- leb kaswatada tujewat sotsialistliku korra kand- jaid. Sealjuures muudugi ka juba kapitalistlikus korras oma seisukorda parandada katjudes, sest ka kapitalistlikus „paradiisis“ ei saa tööline sõmata elada.

Misjuures on aga need organisatsioonid, mille kaudu töörahwas oma wõitlust peab, mis teda wõimjaks jõuks ühendab? — Et hakka rääkima töörahwa nõukogudest, mis, nagu Wene, Saksa ja Ungari revolutsioonid näidanud, saawad olema töö- rahwa wõimu esitusteks kapitalistliku korra lan- gemisel. Töörahwa nõukogu on Saksa iseseiswad sotsialistid tahtnud ka kapitalistliku korra waba- riigi põhiseaduse seadusandwa asutusena riigipäe- wa kõrwal sisse wiia. See on aga kahtlemata ekshi- sanim, sest kodanline diktatuur ei jalli mingit töö- rahwa wõimu oma kõrwal, ehk kui ta jallis, siis

(ainult juhtumisel, kui need nõukogud kodanlusele meelepärast poliitikat ajavad, nagu see meile parempoolsetest sotsialistidest tuntud, seega aga ainult pikendab tööraha lõpuliiku võidu kättesaamist, andes kodanlusele ja nende sabarakkudele võimaluse tööraha kurnamist enese nimel toimendada. Et tahja ka rääkida ametiühjusest, mis on ja jäävad tööraha tähtsamateks võitluse organisatsioonideks. Waid tahjan seekord kõne alla võtta n. n. ettevõtete (wabrikute) nõukogud,

Meil on küll praegugi wabrikutes ja suuremates töökodades n. n. wabrikukomiteed ja wane-matenukugud, kuid nende võimuala on niivõrd väikene, et nad ainult wahemehe osa tööandjate ja tööliste wahel etendavad.

Enne kui arutada nende nõukogude ülesanneteid, vaatame, mis mujal sel alal tehtud.

Saksa-Austria rahwuskogu wõttis 15. mail l. a. vastu n. n. ettevõtete nõukogude seaduse (Gesetz über Betriebsräte). Selle seaduse järele walitakse igas wabrikus ehk muus ettevõttes (peale põllutöö), kus vähemalt 20 töölist töötawad, ettevõtte nõukogu. On töölisti vähem kui 20, aga enam kui 4, siis nõukogu asemel üsaldusmehed. Nõukogu liigete arv kasvab wastawalt tööliste arvule, alates 3-ga ettevõttes, kus alla 50 töölist. Suuremates wabrikutes on igal jaoskonnal oma nõukogu. Nõukogu walitakse ühe aasta peale ja walitawad peawad vähemalt 24 aastat wanad olema. Nõukogude ülesanneteks on: Selle järele walwata, et kollektiivlepingute tingimisi täidetaks. Samuti töökaitse, terwishoiu-, kinnituseaduste ja määruste täitmise järele walwamine. Siis ühes wabrikumalitsuse ja wastawa ametiühjusega palkade kindlaksmääramine, kui need kollektiivlepingute läbi lahendatud pole. Uute tööliste töölewõtmise kohta pole nõukogudel õigust kaasa rääkida, tööliste lahtilaskmise puhul ainult siis, kui seda poliitilistel põhjustel tahetakse teha. Aktiwa-ettevõtetes on nõukogudel õigus ettevõtte juhatusse kaht esitajat saata, kel teiste juhatuseliigetega ühesugused õigused.

Saksa rahwuskogus wõeti vastu 18. jaanuaril l. a. umbes samasugune seadus, mille ulatuspiir küll suurem — ta alla käib ka põllutöö. Ka peab selle seaduse järele tööandja wõi ettevõtte juhatus 6 kuu jooksul ettevõtte nõukogule ettevõtte läbikäigu, kahju ja kasu aruande esitama.

Need Saksa-Austria ja Saksa ettevõtete nõukogude seadused näitawad selgesti, kui „isalikult“ kodanlus ühes parempoolsete sotsialistidega tööliste eest hoolitseb, isegi kõrget wanadusjensust on tarwis leitud walitawate kohta maksma panna.

Jgatahes ei saa eelpool nimetatud Saksa-Austria ja Saksa seaduste taolised uuendused tööliste klassi rahwada. Mitte ainult töökaitseaduste ja palgatingimiste täitmise järele walwamiseks ning tööandjate poolt esitatud aruannete läbiwaatamiseks asutatud nõukogusid ei nõua töörahas, waid täielikku kontrolli walmistuse üle. Tööliste esitajatel

peab täielik ülewaade olema teatud ettevõtte tegewusest. Peab võimalus olema laiematele rahwahulkadele, tarwitajatele, näidata, kas ettevõtte ja selle töötamise wiis rahwale kasulik, kuiwõrd on põhjendatud saaduste hindade tõstmine (kui see ole-mas), ehk tööliste palgakõrgenduste nõudmised.

Ettevõtte nõukogud tulewad asutada igas ettevõttes, olgu see tööstuslik, kaubanduslik wõi põllumajanduslik. Kogu riigi nõukogud peawad keskoorganide kaudu ühenduses olema, ainult siis on võimalik süstemaatlik ja otstarbekohane tegewus. Keskoorganidel, mis ametiühjusega kontaktis töötaksid, peaks õigus olema kaasa mõjuda tooresainete ja küttematerjali otstarbekohase jaotuse ja samuti walmistuse süsteemi määramise peale. Kontrolli ei tohi piirata ainult suuremate ettevõtetega, waid kontrolli alla peaksid käima kõik, ka väikesed ettevõtted, kui need wõrast tööjõudu tarwitawad.

Kindel tööliste kontroll kõrwaldaks spekuleerimise ja marodöörimise ehk vähemast paljastaks seda, näitaks waheteadlikkudele töölistele ja isegi kodanlusele kapitalistliku korra madapaiseid, mille olemises nad muidu wast kahtleksid. Siis saaksid wast ka wõimatuks „Rewalise“ taolised lood, kus 140 aasta jaoks jantaaõli riigile walmis ostetakse 14 dollari kilo eest makstes, kuna seda Saksamaalt 10 dollari eest kilo oleks saadud. Samuti maksab wabariigi walitus „Rewalise“ kaudu ostetud kartulite eest 250 mk. puud, kuna need kodumaal 7 mk. puud maksawad. Siis ehk saame ka teada, miks põllumehed wilja aitades hoiawad, linnatöölised aga nälgivad.

Tööliste kontrolli kaudu kasvatakse tööliste eneste keskest mehi, kes pärast walmistust juhtida wõiksid. Wene tööstus kannatab praegu just asjatundlikkude juhatajate puudusel. Kodanlised spetsialistid saboteeriwad, kuna tööliste eneste seas weel wähje asjatundjaid leidub. Kuid wiimajal ajal hakkab ka seal asi paranema. Ja just sennistest wabrikute komiteede liigetest tulewad uued Wenemaa tööstuse juhtijad.

Senniste kogemuste järele ei saa küll uskuda, et meie walitsewad erakonnad kuigi kaugele mine-wat tööliste kontrolli kapitalistide pühaduste üle lubaksid. Kuid tööliste kontrolli, ettevõtete nõukogude seaduse maksmapanemist tuleb siiski kõige kategoorilisemalt nõuda. Juba kodanluse wastupüüklemine näitab, et nende pühadustes pilgu heitmine neile kardetaw on. Mida enam aga kodanlus selle vastu on, jeda kindlamini tuleb töölistel oma kontrolli õiguse nõudmise juure jääda.

P. Keerdo.

Toimetuse märkus: Tööliste kontrolli nõudmine rahwamajanduse alal kapitalistlikus korras on puhaste reformi illikku laadi. Seda nõuda praegusel ajal on liiga wähje. Tööliised peawad wõitlema kogu kapitalistliku korra kukutamise eest. Tööliste kontroll tõuseb päwakorrale sotsiaalse rewolutsiooni niisugusel eeljärgul, kus kodanluse wõim juba tuntawalt kõigutatud, kuid kus wõim tööliste kätte

weel minemata. Tema aluseks on tööliste umbusaldus kapitalismi kui majanduselu organiseerija vastu.

—o—

„Seerumist“ Eesti kodanluse kõdunemas kehas.

K. Freiberg.

III.

Mis sotsiaaldemokraadid enestest arwawad ja mis nad walitsuses olles teinud?

Sotsiaaldemokraadid ise on väga rahul oma seisukorraga walitsuse juures, kodanlist demokraatiat ehitades, muidugi, püüdes seda hinnata tööliste liikumise ja sotsialismi waatekohast. Sest mõtelge ometi, nende walitsuses olemine ei tähendawat ei midagi rohkemat ega vähemat, kui „sotsialismi wõidukäiku“ Eestis (muidugi ka igal pool seal, kus sotsialistid koalitsioonilises walitsuses), Eesti poliitika minna nüüd „sotsiaaldemokraatia tähe all“!

Sotsiaaldemokraatide taktilised põhimõtted on üleüldse mõistatuseks. Oieti ei olegi olemas mis kisuguseid põhimõtteid. Kord kuulutatakse, et sotsialismi wõidukäik on alanud — mitmesugustes wormides: mõnel maal on maksuma pandud proletariaadi diktatuur, missugune sotsialismi worm ometi ekslik olewat, teistes jälle minnakse täie auruga sotsialismi poole demokraatlikul teel, nagu Saksamaal, millist maad üleüldse tulewat praegu eeskujuks wõtta. Ent teine kord wäidetakse, et sotsialistlik rewolutsioon on paratamata kaotuse kannatanud, lõpulikult kokku warisenud, ja sotsialistide hüüdsõnaks ei saawat olla enam sotsialismi teostamine, waid „demokraatia“ päästmine: päästa „edumeelse“ kodanluse abil kontrrewolutsiooni häest, mis weel wõimalik päästa! Kord hinnatakse hoolega ümber endiseid sotsiaaldemokraatliku taktika põhialuseid, astutakse „walitsuse liikmeks“ ja hakatakse tegelikku sotsialistlikku poliitikat ajama, kinnitades, et sotsialismini wõib jõuda ainult sarnasel rahulikul, parlamentaarsel teel, — ja selle wastu seletatakse mõnikord (enne walimisi!), et parlamentlik tegewus teise järgu tähtsusega olewat, kuna otsustaw lahing ikkagi tulewat lüüa väljaspool parlamenti. Paratamata loogilise järeldusena sellest seisukohast peaks siin ka — nõukogud paika leidma. Kord peetakse partei kõige tähtsamaks tegewusalaks ja teeneks feodalismi häwitamist ja maauuenduse teostamist, mis üksinda juba täielikult õigustaks nende koostöötamise kodanlusega, teinekord leitakse (kui maaseadus kedagi rahuldada ei suuda!), et maauuendus koguni tähtsuseta asjakene olewat. Nemad, sotsid, ei tahtwat rohkem ega vähem, kui — sotsialismi täielikku maksmapanekut, mille kõrwal „poolikud uuendused“ koguni teisele kohale jääwat. Sarnane partei taktika wiltuwajumine iga tuulehoo poole, iga „luulemeeste“ meeleolu järele, on kõige pahem asi kogu parteis.

Olgu sõnadega kuidas on, ent tegelikult kalduwad sotsid omas enamuses siiski selle jumaliku arwamise poole, et nende ministriherrade walitsuses olemine suurel wiisil teed on tasandanud sotsialismile. „Sots“ 57. nr. 1919. a. seab J. K. selgelt ja kategooriliselt sotsialistliku liikumise ülesandeks — „kapitalistliku ilmakorra kukutamise ning sotsialistliku korra maksmapanemise“, kuid leiab, et sennine opositsiooni taktika mitte sihile ei wiivat, waid tarwis olewat „wõtta wõim kätte (!?), astuda walitsuste liikmeteks (kui lihtne see „wõimu kätte wõtmine“!) ning kasutada saadud wõimu tööliste seisukoha parandamiseks“. Et siin jutt ei ole ainult „seisukoha (!) parandamisest“, selgub artikli lõpust, kus sel teel loodetakse lahendada just neid „uus ülesandeid ja keerdküsimusi“, mis tekiwad „sotsialismi wõidukäigul“ „lõpuliku sotsialismi maksmapanemiseks“. Just selleks peawadki sotsialistid „wõimu kätte wõtma“, et sotsialistlikku korda teostada, kuna senni, kui see weel oli tulewiku muusikaks, sotsialistid sunnitud olid „walitsustest osawõtmisest“ loobuma. Nüüd aga, „sotsialismi wõidukäigul“, „tungiwad sotsialistid ja organiseeritud proletariaat otsekoheselt walitsuse juure, et tegewa elu juhtimisest osa wõtata ja neid uuendusi maksuma panna, milles rahwas juba küps ning millest enam mööda ei pääse“. Nii siis, uuenduselt uuendusele — kunni sotsialismini! „Selle töö juures kaswawad ja arenewad ka tugewad sotsialistlikud riigimehed ja eestwõitlejad.“ („Sots“ 65, 19.III.1920.)

Ei saa salata, et neis endise ministri („kaswawa sotsialistliku riigimehe“) wäidetes teatud loogiline järjekindlus ei puudu, kuna partei taktika täielikult põhjened just sel alusel. See on üsna järjekindel rewisionism, kuhu ainult mõned „äraeksimised“ rewolutsiooniliste sõnade walda toowad mõnikord ebakõla. Üleüldiselt on aga sõside taktika — „sotsialistliku seltskonna korra plaanikindel ülesehitamine kogu teadliku proletariaadi ja kõigi seltskonna eduliste, sotsialistlikult mõtlewate jõudude ühestöötamisel“ („Sots“, 1. augustil 1919). Selle juures peame meeles tuletama, et ka rahwaerakond ennast „eduliseks, sotsialistlikult mõtlewaks jõuks“ loeb. Tööerakond tuletab sotsidele kõige pahemal juhtumisel meele kõikwaid „Wene vähemlasi“ („Sots“ 94, 27.IV.1919)

Nii ei olnud siis sotsiaaldemokraatide kokkulepe kodanlusega ja nende osawõtmine walitsuses mitte ainult praegusest ajast ja praegustest oludest tingitud, waid nende juhid püüdsid sellele leida põhimõttelisi taktilisi põhjendusi, pidades walitsuses olemist üheks tähtsamaks osaks proletaarlikust klassipoliitikast! K. Ast kirjutab „Sotsis“ 14. märtsist 1920: „Loomulikult pidi wana taktika ümberhindamise tulema, misjuures muu seas kodanlistest walitsustest osawõtmise küsimus, mida senni kategooriliselt eitati, hoopis teisest waatepunktist hindamisele wõeti. Tagajärg oli see, et klassiwõitluse alusel (missugune lohutaw arwamine!) seiswad sotsialistlikud (peasjalikult sot-

siaaldemokraatlikud) parteid mitmetes riikides walitsusse astusid." Ja lõpetab oma kirjutuse „wõitlushüüdega": „Julgegem ka oma sennise taktika ümberhindamist ilma leinata ja kahtluseta toimetada."

Sotsiaaldemokraadid on sellesamaga väga kindla joone wedanud eneste ja rewolutsioonilise sotsialismi, õieti ka K. Marxi õpetuse wahela, jäädes otsustawalt kõige järjekindlama sotsiaal-reformismi positsioonidele. Ühes sellega on nad enese ka jäädawalt lahti lõiganud töolisteklassist ja tööliste klassipoliitikast. Ei ole enam miskisugust põhimõtetelise wahet sotsiaaldemokraatide ning edu-meelsamate kodanliste erakondade wahel. Sest ka puhtkodanline tööerakond loeb ennast sotsialistlikuks erakonnaks ning seab omaks ülesandeks töörahwa, „kogu töötawa klassi" organiseerimise! Ja rahwaerakonnalgi ei ole midagi selle wastu, enast „sotsialistlikuks" nimetada, kui see aga walimistel rohkem häält tooks. Sotsialistlik sõnademulin ei tee weel kedagi sotsialistiks, sama wahela ka meie sotsiaaldemokraatisid. Tegelikult on nad kõik makswa kodanlise korra ägedad kaitsjad. Ma ei näe näituseks sotsiaaldemokraatide ja tööerakonna wahel miskisugust muud wahet, kui et nad juhtumisi on kaks parteid, mis oma wahel teineteisega wõistlemas massede poolehoiu pärast. Ainult see asjaolu teeb nad wahel igapäewases poliitikas teineteise wastaseks, nagu seda näha wõib kõigi kodanliste parteide juures teisteski „demokraatlikkudes" maades.

Ja sotsiaaldemokraadid arwawad üsna tõsiselt, et nad walitsuses olles on väga palju ära teinud.

Kõige pealt toonitatakse, et ilma sotsiaaldemokraatide walitsusest osawõtmiseta ei oleks Eesti wabariiki olemaski olnud! „Meie, töölised (tähendab sotsiaaldemokraadid!), oleme Eesti riigi loomises ja tema korra sünnitamises tähtsat osa mänginud." („Sots." 26. weebr. 1920.) Edasi toonitatakse, et „wõitlus Eesti riikliku iseseiswuse eest on meie ainult üks osa wõitlusest proletariaadi wabanemise eest, ülemineku tee meie lõppsihi juure". („Sots." 7. sept. 1919.)

Põhjenduseks tuuakse ette kolme asjaolu. Esiteks olla sotsiaaldemokraadid enamlaste „Eesti-Wene-Hiina rööwsalkade" tagasilöömises otsustawat osa mänginud. Ilma sotsiaaldemokraatide walitsuses olemiseta ei walitseks siin enam Asutaw Kogu, waid „Eesti kommuun". Teiseks „suureks positiivseks tagajärjeks" olla, et „parunite uus sõjakäik on meie kaastegewusel tagasi löödud". (J. Jans, „Sots." 23. juulil 1919.) Kolmandaks olla sotsiaaldemokraat N. Kõstner Eestimaa näljahädast päästnud 1919. aastal. (M. Martna, „Eesti s.-d. töolistepartei poliitika".)

Mis puutub sõjastrateegilistesse teenetesse, siis on siin sotside arwamine enesest niisama lapsik endaulendamine, nagu J. Jansi kandideerimine sõjawäe ülenjuhataja kohale. Kõik, mis sõjalises suhtes tehtud, on tehtud kodanluse poolt ükski,

kodanlus oleks sellega niisama hästi toime saanud ka sel juhtumisel, kui sotsiaaldemokraate ministeeriumis mitte ei oleks olnud. Kuidas aga Kõstner Eesti rahwast näljahädast päästis, sellest annab ilma pikemate seletusteta kõige paremini tunnistust Kõstneri asutatud „Rewalise" peaaegu kaelakohtuline minewik. „Rewalise" teened on Eesti rahwale karuteened, kuid isegi selle juures ei mänginud wahest mitte Kõstner peasa, waid juut Rabinoff! Oieti päästis siis Rabinoff Eesti rahwa näljahädast!

Ent sotside eneste arwamise järele ei ole nad mitte ainult Eesti wabariigi loonud, waid ka seda wabariiki suurel määral „demokratiseerinud"! Peale selle olla nad hea maaseaduse walmistanud ja terve rea teisi vähemaid seadusi, millel otsustaw tähendus Eesti proletariaadi elus. Ühe sõnaga, „ei tea nimetada Asutawa Kogu elust ühtki silmapilku, mis väljaspool sotsiaaldemokraatia otsekohesest mõjuawaldust oleks seisnud". „Sots." 23. aprillil 1920.)

Ka selle „mõjuawalduse" otsekohesest tähendusest kõnelewad kõige piltlikumalt Asutawa Kogu poolt väljaantud maaseadus ja teised seadused ise, ning nende seaduste tegelik elluwiimine. Kõik need seadused on minimaalsed, mida isegi kodanlus praegust rahwa meeleolu arwesse wõttes wõis välja anda. Selle juures ei tohiks ühelgi arusaajal kodanlasel olla kõige vähematki praeguse maaseaduse wastu, sest waewalt wõiks weel keegi välja mõelda paremat seadust, mis lõbusamalt kindlustaks kodanluse ja wäikekodanluse walitšust kauaks ajaks Eestis, kui see omade kümnete tuhandete uute „kahehobuse kohtadega", mis niisama palju uusi maaliitlasi juure toob, kuna praeguste tööliste seisukord meeleheitlikuks muutub. Samasugune on lugu kõigi teiste Asutawa Kogu seadustega, mis kõik kannawad enesel kodanlise tööerakonna kõikuwa poliitika pitsatit.

Kuid sotsiaaldemokraadid on ometi weel midagi teinud, mis nende nime küll ajalooliseks teeb. Ent see on just selle „wõitleja partei" otsekohene tegewus Eesti tööliste wastu!

Sotsiaaldemokraatide teeneks tuleb küll lugeda seda, kus meil sõjawäe diktatuur nii peitmatult walitsemas on. Selle loomise juures on nad kodanlusele tõsiselt abiks olnud, nad on seda isegi nõudnud, kuna wastutöötamisest juttugi ei wõinud olla. Sest waadake, „kanget kätt" olewat tarwis olnud, et lõpulikul wõita wäliseid ja sisemisi waenlasi! Sõjawäelisesse asjadesse waheltesegamine ei olewat aga milgi tingimisel lubatud.

Teiselt poolt on sotsiaaldemokraatide peateeneks tööliste rahustamine sõnade abil, ja kui see ei aita, siis ka karistussalkadega.

1919. aastal keelati töölistel ära esimese mai pühitsemine rongikäikudega uulitsal. Keelamise eesotsas sammus sotside Asutawa Kogu rühm.

Wist ei pleks ükski kodanline minister julgenud sarnast surwet tööliste ajakirjanduse wastu tarwitada, kui seda tegid omal isiklikul algatusel

sotsiaaldemokraatlikud siseministrid Oinas ja Hellat. „Töö Hääl“, „Töö Mehe“, „Töö Sõna“, „Wõitluse“ ja „Tööraha Wõitluse“ saatus on kõigil töölistel veel meeles ja räägib kõige selgemat keelt „sotsiaaldemokraatlikust poliitikast“. Surwe ajakirjanduse vastu läks nii suureks, et isegi üks tööerakonna juhtivatest tegelastest isiklikul jutujamisel sotside poliitika sel alal pidi täiesti hukka mõistma.

Streikide mahasurumises, mis kandsid isegi puhtmajanduslikku iseloomu, ei mänginud sotsid mitte väikest osa. Streikidele püüti anda poliitilist ilmet, neid kuulutada „kuriteguliste isikute“ kihutustöö wiljaks, et siis sõjaseaduse waljusega maha suruda. Sotsiaaldemokraatide liiderid otsisid „todesid“ tööliste juhtivate organisatsioonide tegewuse kohta.

Häbitawate kuritegude vastu sõjawäelistes ringkondades olid sotsiaaldemokraatide kõrwad kurdid. 22 sõjawäelase metsik tapmine Tartus 1919. aasta suwel jättis sotsiaaldemokraadid külmaks. Olewat ju sõjawäelise distsipliini vastu eksimine ja sõjawäeliste wõimude tegewusse ei tohi ju segada. Ning kogu jälk kuritöö maeti kalwi alla sotside lahkel kaasabil.

I üleriikliku ametiühisuste kongressi laialiajamisest oleme teisel puhul pikemalt kirjutanud. Ka sellele järgnewat inetut kuritööd püüdsid sotsid kõigi abinõudega warjata ja ei ole senni midagi teinud, et süüdlasi leida ning wastutusele wõtta. Kuidas wõidigi süüdlasi minna otsima, kui oma mees peasüüdlasena walitsuses istus!

Meie ei ole üheski asjas näinud, et sotsid oma walitsuses olekuga kuidagi moodi oleks püüdnud takistusi teha wasturewolutsiooniliste mustasajaliste jõudude organiseerimisele. Kõigile on teada, et Eesti rahwawäes leidub sõjalisi osasid, mis on ustawad ainult maaliitlastele. Neid lubati organiseerida, — miks ei kasutanud sotsid oma „wõimu“ ära ka töölistele ustawate sõjawäeosade asutamiseks?

Samuti on kõigile teada, missugust osa mängis kuuluse kaitseliit endisel kujul kodanlise diktatuuri maksmapaneku abinõuna, ning seda enam weel omal praegusel kujul, puhtklassilise organisatsioonina. Ei ole kuulnud, et sotsidest ministrid oleks kunagi nõudnud selle reaktsioonipesa lõpulikkude likwideerimist.

Iseäraline teene on sotsiaaldemokraatidel Eesti wabariigi nuuskuriameti ehk nõndanimetatud „kaitsepolitsei“ asutamise suhtes, mille peaülesanne seisab muidugi tööliste organisatsioonide nuuskimises tsaariaegiste agentide juhatusel. Selle eest tuleks küll Oinas ja Hellati nimed kuldtähtedega kirjutada Eesti tööliste liikumise ajalukku!

Kui siia weel juure arwame „punaste“ ametiühisuste lõhkumise ja „riigimõtteliste“ kollaste asutamise püüded, siis saame üsna selge pildi sotsiaaldemokraatide teenetest Eesti wabariigi rajamisel.

Muidugi oli tarwis selle rajamise töö juures

Eesti kodanlusele wõimalikult demokraatlikku nägu anda. Sellepärast oli sotsiaaldemokraatide üheks ülesandeks igal wiisil warjata qmade kui ka wõõraste inimeste eest walge terrori olemasolu, mille abil kodanlus demokraatlikku korda „kindlustas“. Räägitakse heameelega ainult punaste terrorist Rakweres ja Tartus, kuna demokraatlikkude wõimude wägitegusid, mida enam wõimalik pole warjata, peetakse „üksikuteks kahetsemisewäärseteks juhtumisteks“.

Niisugune oli see sotside „wõidukäik“ sotsialismi poole „sotsiaaldemokraatia tähe all“ Eesti wabariigis. . .

—o—

Uue paberiraha ujutuse tulekul.

Eigemal ajal on oodata uus paberiraha laine, sest Asutaw Kogu wõttis vastu enne „suwipuhkusele“ minekut määruse, mille põhjal on wõimalik wälja lasta kunni 500 miljoni marka uut paberiraha. Endisega kokku ulataks siis meie rahapaberihulk poolteise miljardini! Ei saa teistigi seletada seda nähtust, kui riigi rahaasjanduse ja majanduspoliitika äärmise saamatusega, et mitte rohkem ütelda, sest praegugi on meil juba rahamärke kaugelt enam, kui maksuwalwenditeks hädapärast tarwis.

Walitsus on senni elanud peost suhu ja katnud wäljaminekuid — trükkimajina abil. Nähtawasti tahetakse seda teed ka tulewikus edasi käia, sest ei ole tarwilikuks peetud weel tänawuaastast riigieelarwetki kokku seada mitmekordsetelt Asutawa Kogu tähtaegadest hoolimata. Nähtawasti ei ole walitsusel üleüldse mingit üleseadet riigimajapidamisest. Ja millekski? Nii on lihtsam ja kergem, wõib olla ka „demokraatlikumgi“? Sest meie üli-demokraatlikule „kõrgemale wõimule“ ei tähenda see midagi, kas eelarwet on wõi ei ole, ta lubab ilma selletagi terwelt pool miljardi uut rahapaberit turule saata ja läheb oma loorberidega suwipuhkusele. . .

Ja nii oleme siis warsti rahjamärkide poolest ühe kolmandiku wõrra „rikkamad“, sest paberit ja wärwi meil, jumal tänatud, esialgu jätkub.

Missugused oleksid aga selle sammude tegelikud tagajärjed? Uus paberiraha ujutus toob paratamatult kaasa marga kurssi kiire langemise, teiste sõnadega — tarbeainete hinnad tõusewad ligemal ajal kiirendatud korras jällegi tuntawalt, elukallidus suureneb. Töötawad rahwakihid, kes omaist wiletlast palgast peawad elama, satuwad selle tõttu äärmiselt raskesse, otse wäljapääsemata seisukorda. See on päewaselge. Tõuseb uue hooaga ja paratamatusega päewakorrale palgade kõrgendamise waja dus ja kõrgendamise nõudmine, millele „demokraatiline“ walitsus, teadagi, wastu astub sõjaseaduse aegse waljusega ja hoolimatusega, nagu jennised kogemused on näidanud. Korratakse jälle wanu mõtteid erakordsetest aegadest, enesekitsendusest ja

tarwitatakse tööliste vastu wanu wõtteid, nagu ikka...

Kas töölistel korda läheb omi nõudmisi surwest hoolimata läbi rõhuda, oleneb suurelt osalt sellest, kui ühemeelselt ja järjekindlalt suudetakse kehtendada. Kuid meie ei taha seda küsimust käesolewas kirjutuses käsitleda, loodame aga, et seegi kodanlike „demokraatia“ samm ühes kõigi ta kaasaskäivate järeldustega aitab nendegi silmi selgitada, kes senni kodanlusega kaasa läinud või ükskõiksed onud.

Maatame nüüd, kuidas põhjendatakse uue paberiraha vajadust. Rahaminister seletas omas sel puhul peetud kõnes, et õibi ja ollakse sunnitud rükkimajandust tarwitama, sest ei ole tahetud (wõi juletud) maksusid määrata ega sisse nõuda, sest see oleks wõinud maksjais äratada rahulolematust ja murinat. Et aga kodanikkudel ka riigilaenude teel raha kätte ei saadud, siis tuli tarwitada paberiraha, kui „sunduslikku laenu“, mille eest kodanikud ei pääse.

See seletus on mitmeti väga iseloomustaw sennise walituse majanduspoliitika kohta ja aitab leida nii mitmeagi nähtuse põhjuseid. Saab selgeks, mispärast meil, näituseks, küll räägitakse riigi sissetulekute suurendamisest mitmesuguste maksude abil, aga tegelikult kawatsustest kaugemale ei jaada. Ehk kui tehaksegi midagi sellel alal, siis tahetakse wõtta sealt, kus midagi wõtta ei ole. Täiubiline näitus selleks on hiljuti walituse poolt maksma pandud sissetulekumaksu seadus, mis ka wallasandid ja töömehed maksu alla paneb ja wõimaldab juba enne maksu suuruse kindlaksmääramist tema sissewõtmise palgatöolistelt.

Kui arwesse wõtta, et maksukohustus peaks langema eestkätt just jõukama kihhi peale, s. o. suurte waranduste omanikkude kanda, siis on selge, kelle rahulolematust kardetakse. Siit selgub ka, miks meil marodöörid ja igasugused sakkerdajad jne. wõiwad ilma takistamata oma musta äri ajada — ei taheta ju neidki ära pahandada.

Töötawa rahwa jaoks jätkub aga wangiurkaid, sõjakohutuid, kuule ja muud sellesarnaseid ilusaid asju, mispärast tema rasket seisukorda ja rahulolematust ei tarwita arwesse wõtta ja sellepärast juhitaksegi maksukoorem tema kaela, olgu see sissetulekumaks, või kaudne maks paberiraha näol.

Edasi tähendas rahaminister, et rahakurssi langetamise ja elukalliduse suurenemise peale mõjub asjaolu, et sissewõtu on kaudelt suurem olnud, kui wäljawõtu. Nii toodi läinud aastal sisse mitmesuguseid aineid 4 milj. naelsterlingi eest, wõeti wälja 400 milj. naelsterlingi väärtuses; tänawu sissewõtu — 3 miljoni naelsterlingi, wäljawõtu — 1 milj. n. st. On tõsi, et see asjaolu elukallidust suurendab. Kuid mida weetakse meil sisse? Kas esimese järgu tarbeaineid? Waewalt on nende hulka nimetatamist väärt. Kaugelt suurem hulk sissewõetawast kaubast on määratud „ülema kihhi“ toreduse, priiskamise ja sõja-aastatel eriti arenenud mõnustemistungi rahuldamiseks. Selle wäite tõenduseks

makstab ainult pilku heita suuremate äride waateakendele. Need upuwad peenete suwiriete, jalatõude ja teiste toredusasjade küllusesse, kuna esimese järgu tähtsusega tarbeaineid kusagilt saada ei ole. Põhjus on jün lihtne — wiimaste pealt ei saa nii palju teenida, et ole seega „kasulik“ neid sisse wõetada.

Nii on siis ka wäliskaubandus, mida on juhtunud erakapitali huwides olnud jõukama kihhi teenistuses, kuna aga tema eitawad tagajärjed esimesel joonel just töölist ja kehwemaid rahwakihte riitawad.

Sarnase „majanduspoliitika“ juures on täitsa arusaadaw ja järjekindel rahaministri seisukoht, kui ta toonitas, et ollakse sunnitud pöörama wäljamata kapitali poole, sellelt oodates mingit „ärapäalist“ majanduslikust kitsikusest, s. o. meie palju ülistatud „iseseiswus“, mille nimel on õigustatuks ja lubatuks peetud igasugune surwe ja wägivald tööliste vastu, kujuneb Ohtu-Euroopa kapitalistide majanduslikuks okkupatsiooniks. Et ole ju kellegi saladus, et Inglise rööwkapitaal kadumamine wate India ja Egiptuse asemele otsib uusi asumaid ja selles mõttes mitmejulgused rahameeste ringkonnad juba kibedasti pinna walmistamisega ametis on, et rajariikidesse tungida.

Uus paberiraha wäljalaskmine on sennise majanduspoliitika järjekorraline samm. Ta näitab kujukalt kodanlike demokraatia saamatust ja pankrotti riiklismajandusliku elu korradamises ja tasandab teed suurkapitalistlikule ülimõõmule selle puhutamal ja terawamal kujul. Töörahwale tuleb siit teha järeldusi kodanlike demokraatia hindamisel.

J. P..

—o—

Wastuseks Wiktor Kingissepp'ale.

3.

II.

Iseseisew Sotsialistlik Tööliste Partei ja töörahwale nõukogud.

Iseseisew sotsialistlik partei otsustas oma esimesel kongressil oma tegewuse aluseks wõtta III Internatsionaali põhimõtted. Selle otsuse kohta kirjutab Kingissepp: „See on ülisuure tähtsusega otsus, sest see paneb aluse — uutele hädasohtudele Eesti proletariaadi klassiwõitluses“ (Kommunisti lendleht nr. 16).

Millega? — Kingissepp seletab, et III Internatsionaali põhimõtete warjus soetawat I. S. P. opportonismi. Ja seda kõige pealt just sellega, et ta pettekujutusi loowat proletariaadi diktatuuri wormi kohta. Kirjas III Internatsionaalile on selle kohta lausutud: „Juba kolmas aasta on Eestimaa wõitluswäljaks nõukogude wabariigi poolt ja wastu. Piirduda ainult III Intern. põhimõtete üleüldise tunnustamisega ja kõrwale puigelda kindla seisukoha wõtmisest selle konkreetse hüüdsõna vastu — tähendab kõrwale puigelda wõitlusest oma eesmärgi tundwa proletariaadi ridades, ja ühes sel-

lega ka võitlusest proletariaadi diktatuuri eest ning saada kahjulikuks sõnade kõksutajaks. Sest ei ole midagi kahjulikum, kui üks kõik missuguse väikimisega loodud pettekujutus, nagu oleks võimalik miski kolmas, mis pole ei kodanluse diktatuur, ei nõukogude wabariik..“

See on õige, et iseseiswad sotsialistid senni wähe on kõnelenud töörahwa nõukogudest kui proletariaadi diktatuuri wormist. Kuid äärmeliallus on seletus, nagu tekitataks sellega proletariaadi rewolutsioonilisele klassiwõitlusele kahjulikke pettekujutusi, mis tumestaks kodanlise ja proletaarlise diktatuuri wahekordi. Sest kirjatöö pealkiri pole kaugeltki otsustawa tähtsusega, tähtis on tema sisu. Nii on lugu ka proletariaadi diktatuuri käsitamisega. Tema wormi nimetus on enam kõrwalise tähtsusega; kõige tähtsam aga on tema sisu ja selle selgitamine.

Iseseisew sotsialistlik partei on sellepärast peaarhku pannud proletariaadi diktatuuri sisu selgitamise peale. Ja seda tehes, ei ole ta silmapilgukski kahemõtteline olnud.

On kõige pealt järsk wahe iseseiswate sotsialistide ja parempooliste sotsiaaldemokraatide wahel sotsialistliku rewolutsiooni ja selle eelduste nägemisel. Sel ajal, kui sotsid sotsialistlikule ilmakorrale ainult „demokraatia“, walimisedeli kaudu loodawad jõuda, on meie seisukoht just ümberpöördu: ainult sotsialismi kaudu demokraatia juure! Kuna sotsid rahwahulkade usku just walimisedelisse tahawad kinnitada, oleme meie igal sammul püüdnud näidata, et see kõige hädaohtlikum pettekujutus on, oleme püüdnud selgeks teha, et üleüldise hääleõiguse taga kapitalistlikus ilmakorras mitte töörahwa tahtmine ei seisa, waid seal kodanline diktatuur on peidetud. Igal pool ja kõigi abinõudega on iseseiswad sotsialistid püüdnud „demokraatlikke“ pettekujutusi laiali ajada ja rewolutsiooni kui ainuma sotsialismi teostamise abinõu peale näidata.

Iseseiswad sotsialistid on senni ainsaks awalikuks hääleks olnud, kes „demokraatia“ taga peitawat kodanlist diktatuuri on paljastanud. Partei asutaw kongress 25. mail s. a. ütleb oma wasutuõetud „aluswäidetes partei taktika kohta“ selgelt: „Ka kõige demokraatlikumais wabariikes on kodanlusel võimalik oma diktatuuri maksuma panna, selleks rahwahulki pettes, oma kapitaali wõimu ja muid otsekoheseid ja kaudseid surweabinõusid tarwitades.“ See on üleüldiselt. Üksikasjaliselt oieme püüdnud konkreetsete sündmuste puhul näidata, kuidas kodanluse diktatuur demokraatlikkude põhimõtete taga peidetud on.

See paljastamine on rewolutsiooniline propaganda, mis rahwahulkade silmade eest „demokraatia“ taha peidetud kodanlise diktatuuri tõsisjade nägemiseks ja ühes sellega proletariaadi rewolutsioonilise tahtmise kaswatamiseks tarwilik. Kuid see kõik on rewolutsioonilises kihutustöös ainult üks pool, mille kõrwal iseseisew Sotsialistlik Partei ei ole kunagi warjanud teist külge, ja ni-

met: kodanlise diktatuuri wastu peab proletariaat seadma oma diktatuuri, et seega häwitada ühis-kondlikud klassid ja teostada sotsialismi.

Missugune proletariaadi diktatuur wälja näeb, missugune ta sisu, missugused ta kaaskäiwad nähtused ja tagajärjed üksikuil aladel, seda oleme püüdnud üksikasjalikult ikka ja alati selgitada. Ja kui meie selle kõige juures proletariaadi diktatuuri wormi nimetust küllalt ei ole rõhutanud, siis ei ole sellega weel mingisugust kahju tehtud rewolutsioonilisele propagandale, ei ole mingisugust pettekujutust tekitatud miski „kolmanda“ kohta, mis ei oleks ei kodanluse, ei ka proletariaadi diktatuur.

(Järgneb.)

H. Kruus.

—o—

Wäike weste.

Tallinnas, 9. juulil 1920.

Kummaliski päiwi elab silmapilgul Eesti wabariiki, kuumi waewa- ja walurikkaid päiwi. Walitsus on „ära astunud“, walitsewad parteid on juba terve nädal nurgawoodis, kuid troonipärija ei ilmu ega ilmu. Ja ämmamoorid käiwad kui munas kannad ümber ega tea, kus käia külge panna.

Imelik, kui järsku niisugused asjad tulewad! Kes Asutawat Kogu juuni lõpul weel nägi ja mäletab, poleks wõinud ifegi unes kriise ette näha. Päris kräbe ja kraptsjas eit oli teine, talle kui noorikule ning hingeeluline põhiheli neitsilik ja puutumata, laskis suuri ja tähtsaid seadusi kui kuulipriitsi, ei lahku minekuid ega wastolusid, kõik toimetati perekondlikult ja seltsimehelikult. Inimised istuwad ilufasti ja sõbralikult Kogus koos, jookwad einelauas limonaadi ja istuwad jälle. Ning põhiseadus ja walimiseadus muudkui wajuwad seadusandlises sõelas. Ja „reomüür“ tõuseb ja tõuseb, ajud aurawad wedelas olekus ja kõigil on weel aigus mõte, et laaks kuukese juwepühkust, wõiks sõita naist kaema, teised jälle, et nemad sõidawad Haapsalu ja Kuresaarde. Rahwaemad küpsetawad ülemaalifelt pirukaid, et „kroonutööst“ mõrkenud ijasid mõõrsilt wastu wõtta ning liurikese perekonnaelu tarbeks jalule seada. Ja korraga see pommi kehet selget taewast: sõjid tõmbawad oma minifrid tagasi! Riigiwankril kolmas ratas alt ära, Tõnisson kolib pukist alla ja wiskab oma koodi ka melta. Terwes kabinetis demobilisatsioon, portfelide mahapanemine. Ning waene waewatud Asutaw Kogu, kes wiimasel nädalal kuus koosolekut pidanud ning natuke ka elust röömu tahtis tunda, hakkab tahes wõi tahtmata käima peale heitku moodi ning olgu „hea lootuses“. Kas see Kogu wälje on neid walitajaid produtseerinud, et weel „kardetawas eas“ jarnafesse täbarasse olengusse sattuda! Aga näed, tuleb ette. Pead neile weel enne surma tegema ühe tuliuue „koalitsiooni“.

„Atrakrganud“ sõjide „tagasilkargamine“ tuli walitsijdi järsku ja ettewalmistamata, kuid mitre potamata. Et sõjid enne walimisi ritgilaewalt ära kargawad, see oli neile, kes ajalugu tunnawad, ette

Jelge. Ei teatud ainult, kudas ja mis ettekäändel. Töerakond ja rahwaerakond olid seekord need rumalad neitsid, kes tundi ei tea, mil „peigmees“ lahku. Kui nad oleksid targad neitsid olnud, nende silm oleks neid „wiimsepäewa“ märke aegsasti tabanud. Nad oleksid märganud, et sõtside liider juba mõnda päewa tiikus Ajutawas Kogus, pool pead ja nägu häterätikusse seotud. Kes on enne näinud, et Karl Ast kõnnib Kogus kui kuu wiimse weerandiga? Keegi ei ole näinud. Kuid sõtsidel oli seekord tõsine hambawalu ja kui inimesel hammas valutab, siis — kaua ja ikka plombeerid. Sõtsid olid küllalt seda wabariigi walitsust oma inimestega plombeerinud, nüüd wiimaks tõmmati need wiimased juurikad välja. Seal juures olid nad sentelmenid iga toll. Oinas deklameeris otse kunstilise andumusega oma lahkumise nekroloogi. Hellat andis weel wiimasel minutil sekwestreeritud trükkijad nende õigetele omanikkudele ühes orjadega tagasi ja siis tuli see Tõnissoni liigutaw hauakõne, mis furnuid tejt küllge pöörama pani. Töerakonnal oli küll „surma pataljon“ laskewalmis olnud, et „ärakarganud“ seltsimeestele tubli peapefu mälestuseks kaasa anda, kuid Tõnissoni „hauakõne“ järele ei lubanud seda enam saawutatud „tinnung“, see oleks olnud „usulistete tunnete“ haawamine ja töerakonnal on kommetes ikka takti...

Esimesel silmapilgul wõis arvata, et uue walitsuse kokkuseadmine, õieti selle käge mulgu täitmine, mis Hellati ja Palwadre lahkumisel tekkinud, mängu asi on. Wõis arvata, et Tõnissoni kabinett waelusteta püsima jääb ja need paar puudumat meesti kergesti juure leitakse. Et maaliit oma kuulsust paarikuulise walitsuses olemissellega enne walimisi rikkkuma ei hakkaks, seda muidugi loota ei olnud. Kuid „kriitikkudel“ härradel näis kaasalöömise tuju olemat: neil ju ladus riigugune patentharidusminister, kui Kann. Kui isand Kann Ajutawas Kogus kõnetooli astub, siis paneb ta ikka ühe käe piiksitasku ja weeretab teisega kuldketi kõhu peal, palju seal siis weel ministri ülesastumisest puudu jääb!? — Kuid see waerikas nädal on näidanud, et jumala weskid ka demokraatlikes wabariigis aeglasemalt ja peenemalt jahwatawad, kui inimesed arvata wõisid.

Lugu näib nüüd nii olemat, et sõtside taktika walitsusest lahkudes eelolewaid walimisi silmas peab, kui palju see manöwer aitab, on teine küsimus, kuid spekulatsioon on olemas. Ja nüüd tahab ka töerakond silmapilku mainitud suhtes kasutada ja oma pealt mõnda maha weeretada; enne kui see samblana külge kaswab. Nii on siis töerakond wõnniliku sõjakäigu rahwaerakonna wastu ette wõtnud ja selletab pikalt ja laialt, kuidas Tõnissoni walitsus riigi pankrotti on wiinud ja kuidas Tõnissoni süsteemi kasutajale ei kõlba. Languenud walitsus olnud täiesti teguwoimetu ja selle teguwoimetuse sümbooliks saanud Jaan Tõnisson. Uus walitsus peab töerakonna „süsteemiga“ olemat (meil oli ju kord Strandmanni „lukkuga“ kabinetti!) ja kui Tõnissoni kabinetti „kujundamisest“ midagi välja ei tu-

le, on töerakond walmis kas wõi üksi niisugust „hea süsteemiga“ kabinetti „moodustama“.

Ühe sõnaga, töerakonnal näib plaan olemat rahwaerakonda kas täiesti välja pigistada, wõi vähemalt Tõnissoni kahjutaks teha, wiimases wariatsioonis näib neid maaliit sümpaatiaga toetawat, kes ka rahwaerakonnalt seda „ohwrit“ nõuab. Strandmanni wanad sümpaatiad endise Pätsi kabinetiiga näiwad jälle mälestustes märskenenawat — kes on kindel, et hädakorral blokki ei sünnitata ühe rahwaerakonna pea? Selle eest annab aga rahwaerakond matju wastu: Strandmann peaministriina ei ole wastuõetaw...

Selles walitsuse sünnitamise komöödias äratav tähelepanu wäike detail, mis puutub eestkätt rahwaerakonna perekonnaellu. On ju teada, et rahwaerakond kujundati Tartu wana eduerakonna jäänustest ja mõnda nimetatud Tallinna radikaalidest. Need „wahkekriipsud“ ei ole Jenni rahwaerakonna organismist kadunud. Wõrrelbagu ainult „Postimeest“ ja „Tallinna Teatajat“. On kuulda, et rahwaerakonna „radikaalne“ tiib wõiks peaminiistri kohale tõugata oma libeda Birki ja et walitsuse kokkuseadmine selle kombinatsiooni juures palju kergem oleks, wastuõetawam töerakonnale. Aga kuidas ja tõukad esile Birki, kui erakonnas on niisugune „wanem tegelane“, nagu Tõnisson, kellel praegu auküsimuseks on tagasi riigiwanema kohale saada! See on praegu rahwaerakonna dilemma: walitsusesse pääseda, et lambad oleksid terwed ja — Tõnisson lõunud...

Üleüldse tuleb imestada, kui suur tung Tõnissonil nüüd on walitsuses olla ja seda „wastikut“ maaseadust teostada? Neil „ärakarganud“ kodanlastel oli ju omal ajal nii suur rutt walitsusest „välja kargamisega“. Ning ilus nummer saab olemat, kui hra Kann hakkab seda „usuõpetuseia“ kooli „pikkamööda“ ning „mitte wäga järskult“ teostama... Üleüldse, sõtside lahkumisel näiwad illusioonid kõwenawat, et „kabinetid“ wõiksid saada mingisugusteks laboratooriumideks, kus Ajutawa Kogu seaduste „kardetawad kohti“ asjatundlikul juhatusel wõimalik on keemialiselt puhastada. Praktikat ja presedenta sellel alal juba on. Tulewad aued mehed uute kogemustega — ja asi nihkuu.

Esialgu aga lepime faktiga, et walitsus streigib. Kõrgematel riigiametnikkudel on see ikka lubatud...

Milli Mallikas.

—o—

Teated Nõukogude Wenemaalt.

Sõda Poolamaaga ja Wrangeliga.

Nõukogude sõjawäe poolt Krimmi wäerinna kinniwõetud walge kindral Rewischin teatas rewolutsioonilisele frondi nõukogule:

„Warustuse, sõjariistad, püssid ja mõõgad saawad Wrangeli wäed peajasalikult inglasele, ja siis prantslastele; mere poolt teeniwad Wrangeli inglise hiiglaaewad ja Prantsuse vähemad laewad; wedelad kütteinad saab Wrangel Batumist.“

Nagu Moskwa „Prawda“ 29. juuni numbris teatab, jutustawad Kiiewist Moskwa sõitnud seltsimehed järgmisi peensusi poolakate walitsemisest Kiiewis:

„Kiiewis ettetulewad koledused lööwad üle Denikini päewad. Uulitsail arreteerisid poolakad kõiki, kes neile kahtlased näisid olewat. Näituseks arreteeriti palju üliõpilasi ja kursiskaid, keda enamluses ja salakuulamise süüdistati. Inimesi weeti tööle; tõrkujaid pekseti hirmsasti ja kinniwõetud saadeti Poola ehk Ukraina komendantuuri.

Elanikud, kes majanduslist kergendust lootisid, imestasid selle üle juba esimestel päewil. Petljura mobilisatsiooni käsk äritas talupoegi, kes käsku täieliselt saboteerisid, sest keegi ei ilmunud.

Poolakate lahkumine Kiiewist oli põgenemise laadi.

Usu wõidu sisse kaotanud poolakate hullustus läks selleni, et nad plaanikindlalt paremaid linnajagusid ja seltskondliselt tarwilikka ettewõtteid mõtlesid õhku lasta. Wähe aega enne lahkumist algasid tulekahjud ja plahwatused. Üleüldse purustati kõik 4 silda, täiesti põletati ära Slobodka linnajagu, niisama ka kolmas ja neljas gümnaasium, õhku lasti kaubajaam, kuna reisijate jaam põlema pandi. Linna teatri, linnawolikogu ja ülikooli hooned, mis õhku lasta kawatsetud, osteti elanikkude poolt wälja 300.000 rubla eest Nikolai rahas. Kui poolakad Kiiewi-Petscheri kloostri juure jõudsid, seda purustada tahtes, tuli neile vastu risti käik ühes preestritega, kes ristas kätega põlwili palusid parem neid tappa, kui kloostrit häwitada. See mõjus metsikute salkade peale. Klooster jäi terveks.“

Ülewenemaalise ehitustööliste liidu keskkomitee pööras Poolamaa ehitustööliste poole üleskutsega, milles räägitakse:

Ilmline wasturewolutsioon tahab Petljura ja Poola wägede kaudu häwitada Wenemaa rewolutsiooni, tahab häwitada kogu wabadusliikumist maailmas. Keskkomitee kriipsutab weel kord alla Nõukogude Wenemaa ja Ukraina tööliste ja talupoegade piüet rahulikule tööle.

Seltsimehed — Poola ehitustöölised. Selle asemel, et kaewikuid ja kindlustusi Nõukogude Wenemaa vastu kaewata, selle asemel, et purustada, — tõuske vastu hakates, lükake ümber müüdawa kodanline kord. Lõhkuge julgelt wiha tammed meie vastu, kaotage wale, pimedus ja sõjaline showinism. Muutke orjade wägi punaseks wäeks, lõõge ja hirmutage temaga walge kaardiwäe jäänuseid — ehitage nõukogude wõimu, ühineme sõbralikuks liiduks Wene rewolutsiooniga ja nõukogude wõimuga.“

Harkowi linna tööliste ja punawäelaste saadikute nõukogu koosolekul esines suure kõnega, mis pühendatud Ukraina sisemisele korraldusele, Ukraina Rahwakomissariide Nõukogu esimees Rakowski —

„Ukraina rahwahulkade meeoleolu,“ ütles sm.

Rakowski, „on tuntawalt paranenud. Wäerinna seljatagune hakkab liikuma. Peab tähendama, et sel aastal töölisteklass palju rohkem iseteadwust ja walmisolekut ohwriteks awaldab, kui minewal aastal. Külas tundub märgataw murrang. Küla meeolu baromeetriks on wiljaandmine, mille arwud annawad tunnistust meeoleolu murrangust nõukogude wõimu poole. Isegi sarnased kubermangud, nagu Kiiewi kubermang, mis arwati vähem meie pool asuwaks, annawad selgeid näitusi oma fruidusest rewolutsiooni vastu.“

Nowgorodi kubermangu nõukogude kongress saatis terwitustelegrammi Lääne-Euroopa ja Ameerika proletariaadi esitajale, kes Moskwas wiibisid:

„Nowgorodi kongress,“ öeldakse telegrammis, „awaldab lootust, et wäljamaa proletariaadi esitajad, koha peal enda walitsuste awantüürismist arusaades, kes walget Poolat, Petljurat ja Wrangeli aitawad, selleks oma maa töölistele kaasa mõjuwad, et wiimased tuleksid abiks Wenemaa töölistele ja talupoegadele, nõudes oma walitsustelt mittesegamist Wene asjadesse ja faktilist abiandmist lõpetamist walgekaartlastele, kes töötawat Wenemaad ei lase rahuliku majanduslise ülesehitamise juures olla.“

Majandusline kroonika.

Moskwa „Prawda“ toob järgmised arwud wigastatud wedurite remondi kohta 1920. a. esimese wiie kuu kuu jooksul.

Kahekümne kuuel raudteel on lastud remondist wälja wedurid:

jaanuaris	248
weebuaris	393
märtsis	530
aprillis	572

Wõrreldes jaanuari kuuga, näitab aprill remonteeritud wedurite hulga suurenemist rohkem kui kaks korda.

Mai kuu eest pole weel andmeid kõikidelt teedelt.

Kui me wõrdleme remondi arwusid märtsi, aprilli ja mai kuus teedelt, mis andmeid saatsid selle wiimase kuu eest, siis oli remonteeritud wedurite arw (keskmise remondi üksustes) nendel teedel järgmine:

märts	432
aprill	489
mai	642

Need andmed näitawad, et wõitlus liikumise häwinemise vastu wedurite parandamise teel suurepäralisi tagajärgi annab.

„Ekonomitscheskaja Shisn“ toob 24. juunil aruande Nõukogude Wenemaa tööstuse kohta 1. jaanuarist kuni 1. juunini 1920.

Toome andmed enam suurematest tööstusharudest.

1. Raudtee transport.

Ööpäewaline laadimine (wagunites) 100-wersalises eksploateerimise wõrgus muutus järgmiselt: jaanuaris 1916 — 48, mais — 38; samadel kuu-

del aastal 1919 — 28 ja 33; 1920. a. esimeste kuude kohta on järgmised arwud: 14, 12 (—); 14 (+); 15 (—); 19 (+).

Kaubawagunite läbijooks (tuhandetes wersta-des) kaswas 1920. a. eest järjekindlalt, ja nimelt: jaanuar — 206.260, weebruar — 196.721 (—), märts — 250.392 (+), aprill — 342.526 (+); mai — 422.566 (+). Nõnda suurenes läbijooks wiie kuuga rohkem kui 100 prots. ja absoluutse arwuga on suurem kui läbijooks wastawatel kuudel 1919. aastal.

Üleüldse, waatamata transpordi äärmiselt raske seisukorra peale, on märgata pikaldast, kuid järjekindlat paranemist. Kahlemata peab seda selle arwele kirjutama, et transpordi peale oli pööratud isäraline tähepanu, mille tagajärjel ka organiseerimise wormid paranesid ja töö distsipliini tõsteti.

2. Kütteained.

Süsi. Doni ringkonnas, mis viimaste aastate jooksul käest kätte läks ja alalise rüüstamise alla sattus, on praegu lugu järgmine. Esimesel neijal kuul 1920 oli süte saadus järgmine: 14 miljoni puuda; 19,3 milj. puuda; 24,3 milj. p.; 13,8 m. p., (langemine aprilli kuul oli iseloomustaw ka sõjaeelsel ajajärgul; näituseks olid 1913. a. wastawad arwud: 143 milj., 117 milj., 136 milj., 84 milj.). Nõnda on töötatud nelja kuu eest 1920. a. 40 prots. vähem eelmisest aastast ja seitse korda vähem kui enne söda. Moskwa raioonis on teistsuguse pilt. Siin on tööstus tõusnud, mitte ainult eelmise aastaga, waid ka 1916. aastaga wõrreldes (tuhandetes puudades on 4 kuu eest sarnased arwud: 1916. a. — 9.072; 1919. a. — 9.835; 1920. a. — 10.610).

Nafta. Esialgsete wäljarehkenduste järele on arwataw nafta saak 7 kuu eest (1. juunist kuni 1. jaanuarini 1921) umbes 196 miljoni puuda. Nafta jõudmine Wolga sadamatesse on üleüldiselt rahuloldaw, ehk küll saatmine Astrahanist õige raskendatud on. 11. kuni 30. maini on sealt saadetud 5.645 tuhat puuda naftaaineid. Juunis on saatmine märksa tõusnud.

Turwas. 1919. aastal on wälja töötatud 67 miljoni puuda turwast. Peasjalikult oli takistuseks tööjõu puudus ühenduses tootlusraskustega.

3. Tekstiil-tööstus.

Puuwilla tööstus (kudumise-, wärwimise- ja appretuur-wabrikud). Kudumistööstuses töötasid 1920. a.: jaanuaris — 408 tuhat wärtnat, märtsis — 381 tuhat, aprillis — 319 tuh. wärtnat. Tulewikus on eraldatud lõõgigrupe 17 kudumistöökojast 434 tuhande wärtnaga; kangatööstuses on nüüd eraldatud lõõgi-grupe, millesse kuuluwad 37 wabrikut 17.841 kangaspuuga. Wärwimistööstuses töötab praegu ainult lõõgi-grupe — 16 wabrikut. Kõigi wabrikute keskmine saadus päewas 1920. a. kuude järele on järgmine tuhandetes tükkides: jaanuar — 9,5, weebruar — 10, märts — 13, aprill — 13,5, mai — 13,5.

Nahatööstus. Plaani järele peawad töö-

tama 84 wabrikut (76,3 prots.), 419 apparaatiga, (63,3 protsenti üleüldisest wõimest). Loomulikkude nahkadega on wabrikud warustatud 9 kuuks, kunstlistega — 3½ kuuks.

Linatööstus. Wärtnate arwu järele — töötasid 1. weebruaril 52 prots. Jaanuari kuus on saadud 90.780 puuda kangast. Tooresmaterjaaliga on wabrikud kindlustatud. Kanga telgesid üleüldse 14 tuhat, neist töötasid 1. weebruaril 5.702, s. o. 40 prots. Peasjalikult on raskuseks — küte ja ülespidamine, niisama ka oskuswõimeliste tööliste arwu kahanemine.

4. Elektri tööstus.

39 elektritööstuse ettevõtteid töötasid 39 üleüldise 9.573-inimeselise tööliste arwuga. Elektri-jaamade tööd iseloomustab 1920. a. 4 kuu jooksul arw 8000 kilowatti Moskwa ja 6.800 kilowatti Petrogradi jaoks.

Sarnane on üleüldine Wenemaa tööstusharude seisukorra pilt, peale metallitööstuse, mille kohta weel pole täielikku andmeid. See pilt ei ole mitte wäga lõbus, kui asjaolusid nõnda waadelda, nagu nad on ja mitte tulewikku waadata. Kuid samal ajal on selgelt näha, et palju wõib teha, kui kütte ja transpordi küsimusi lahendada.

Kuid just need kaks haru teewad ikka edusamme. Suured nafta tagawarad Bakust elustawad transporti ja tööstust. See laseb täielikult uskuda, et Wene tööstusel korda läheb neist raskustest üle saada, mida ta praegu kannatab.

—o—

Seisukord Saksamaal.

Kontrewolutsiooniline Saksamaa leidis wiimaks ometi mitmenädalase otsimise järele uue walitsuse. Selle walitsuse liikmed aga, niisama parteid, kes tast osa wõtawad, waatawad üksteist umbusaldusega ja mingi rahunusega, saades wäga hästi aru, et wõtawad osa tegewusest, mis kaua ei kesta. Uus Saksa walitsus on koosseisew demokraatliku keskerakonna ja nõndanimetatud Saksa rahwa partei esitajaist, see tähendab suurtööstuse, suurkaubanduse ja wäikekodanluse esitajaist. See walitsus tähendab kokkuleppe ajajärgulik-wideerimist; Scheidemanni partei ei wõta sest walitsusest osa. Kaotades walimistel ühe kolmandiku kohti, toetades tööliste hulkade peale, kelle rahulolematuse igapäewaga kaswab, kes hilja wõtsid osa mõisnik-kapitalistliku kontrewolutsiooni mahasurumisest — see Scheidemanni partei kartis astuda koalitsiooni walitsusse, ta otsis katet pahemalt poolt, teada andes, et wõtab walitsusest osa ainult siis, kui tast ka iseseiswad sotsialistid osa wõtawad. Iseseiswad aga weel vähem wõisid astuda kokkuleppe-walitsusse, sest ehk küll parempoolsed iseseiswate juhid põhjusemõttelikult ei ole koalitsiooni wastased, aga tööliste hulgas, kes iseseiswate parteisse kuuluwad, ei wõta kuuldagi mingist kokkuleppest kodanlusega.

Kokkuleppe-walitsus ilma sotsiaaldemokraatideta sai wõimalikuks ainult parempoolsete osa-

wõttel, nimelt et temasse astus endine rahwuswabameelne partei, Stresemanni partei, kes nüüd end nimetab Saksa rahwaparteiks. Nõnda nimetatud Saksa rahwapartei kujutab enesest tõeliselt Saksa kontrrewolutsiooni juhtivat parteid; nimelt oli tema see, kes tegi kõige ägedamat häwitawat kihutustööd wana koalitsiooni-walitsuse wastu, nimelt tema toetas ja juhtis kõiki kontrrewolutsioonilisi väljaastumisi; seepärast peale walimisi demokraatliku partei häälekandja „Berliner Tageblatt“ andis teada, et tema partei ei astu milgil tingimisel koalitsiooni-walitsusse ühes Stresemanni parteiga. Et aga kokkulepe sotsiaaldemokraatidega wõimatuks sai, siis tuli kaubandus-tööstuse demokraatidel ühineda suurtööstuse rahwa parteiga, waatamata et demokraadid wäga kardawad selle kokkuleppe tõttu kaotada oma mõju järelejäänuid riismeid wäikekodanluse üle.

Uuel walitsusel puudub kindel enamus parlamendis. Iseenesest arusaadaw, et Scheidemanni mehed, ära üteldes formaalsest osawõttest selles walitsuses, saawad teda wõimalust mööda toetama. Kuid ajaloo hirwitus seisab selles, et nad ei jõua ega saa teda toetada, sest juba iseenesest on nende väljaastumine tõenduseks, et neil wõimatu on oma wana poliitikat jätkata. Parlamendi kõikuwus awaldub wäliselt selles faktis, et parlamendi juhatajaks pole walitud mitte ühegi walitsewa partei liige, waid Scheidemanni mees, Löbe — Breslau saadik; teiseks juhatajaks on walitud parempoolne iseseisew Diitmann.

Nii siis ei saa parlament olla kindlaks toeks uuele koalitsiooni-walitsusele, sest wiimane on sunnitud mõnikord otsima puuduwaid hääli Scheidemanlaste juurest, teinekord aga tööliste hulkade pealesurumisel, otsima Saksa rahwa partei, s. t. junkrute partei, awaliku kontrrewolutsiooni partei toetust.

Parlamendi seisukorra kindlusetus (kõikuwus) kujutab täielist jõudude tasakaalu puudust riigis, Saksamaa elusse puutuwate küsimuste lahendamise wõimatust parlamendi kaudu. Saksa iseseisew sotsialistlik partei sai walimistel umbes 5 miljoni hääli. Kommunistlik partei, waatamata, et ta läinud aastal kolm korda oli purustatud, waatamata, et ta kõige tähtsamad juhid tapetud ja tal wõimalus oli ainult enne walimisi pöranda alt välja tulla, ja sedagi ainult mõnes kohas, — sai poole miljoni ümber hääli. Iseseiswale kui ka kommunistlikule parteile antud hääled on proletariaadi diktatuuri heaks antud. Töötawad hulgad, kes seisawad mõlema partei selja taga, awaldawad oma poolehoidmist proletariaadi diktatuuri mõtte heaks mitte ainult walimiste sedelitega, waid ka tegudega; nad ei usu elujõuliste Saksamaa küsimuste otsustamist parlamendi kaudu, ja õigus oli „Deutsche Tageszeitung“ — Saksa kontrrewolutsiooni, junkrute ajalehel — kui ta hoiatas kommunistlikku partei wäärtnuse wähehindamist: „Sel parteil — kirjutas krahw Rewentlowi ajaleht — on ainult pool miljoni walijaid, kuid ener-

gilistel sündmuste silmapilkel, kui iseseiswate walitsuseohjad käest libisewad, on selle partei taga wiis miljoni iseseiswaid töölisi.“

Teiseks aga pole walged ohwitserid Kappi kaotusega weel sugugi lõõdud, waid nad hakkawad endid alles organiseerima. Tuleb wälja, et uus Saksa walitsus on nende ohwitseride käes sõjawang, ja nemad annawad demokraatlise sõjaministri Hesleri kaudu awalikult teada, et nad ei saa iialgi walgekaardi wähenemisega nõus olema, nagu seda liitlased nõuawad. See fakt aga, et sest koalitsiooniwalitsusest ei wõta osa walgete ohwitseride esitajad, näitab, nagu seda tõendab ka Saksa rahwapartei, et kuigi uus kabinet on teenistusewalmis walgetele ohwitseridele, ei ole ta siiski neile küllalt walge ja uue kabineti ja walgete ohwitseride wahel on wõimalikud wäga tõsised kokkupõrked.

Walimiste tagajärg Saksamaal tähendab wahekordade terawaks minemist liitlaste wastu, sest endise rahwuswabameelse partei osawõtmise walitsusest, walimistel tagurlise partei suurenemine näitawad liitlastele, et Saksamaal kaswab wihalaine nende wastu, kättemaksu laine, mis on kõige otsekohesemalt seotud kontrrewolutsiooni mee-leolu kaswamisega Saksa kodanluse ringkondades. Liitlaste ajakirjandus hindab Saksamaa walimiste tagajärgi kui uute tormide märki, ja selles on tal õigus. See tagajärg suurendab Prantsusmaa maadeahnitsejate seisukohti wälispoliitikas, mida esitab Lloyd George. Spaa konwerents, mis oli edasi lükatud walimiste lõpuni, kus liitlased pidid kokku leppima kergenduste üle, mida nad tahtsid teha Saksamaale, et ellu wiia Versailles rahulepingut, tuleb nüüd kokku kõige halwemais tingimistes Saksamaale.

Missugusest tahes küljest seda küsimust arutades näeme, et uus Saksa walitsus on kontrrewolutsiooniline lühikest aega kestew walitsus. Tema kukkumine ei olene ainult Saksamaa siseemisest, waid ka üleilmelisest seisukorrast. Üleilmisel waatepiiril tulewad nähtawale liginewa majanduskriisise tundemärgid. See kriisis toob Saksamaale suurt tööpuudust, mis omakorda möödapaäsematalt kutsub wälja tormi. Sellele tormile läheb Saksamaa wastu.

—o—

Põltsamaa alewist 1918. aastal.

26. webruaril kell üksteist öösel tuli jalk Saksa sõjawäelasi Põltsamaa alewisse. Kõige esiteks läksid Eesti Sakala polgu kahkshandama roodu staabi, kus koos olid juba kohalikud alewilanikud, nagu näha ootajid juba sakslaste tulekut, kohalik kaupmees Karl Jürmann, rohukaupluse pidaja Karl Jürison, Kamari mõisa walitseja Johann Jaanson, Wana-Põltsamaa wallakirjutaja August Soots, õig.teadlane Jaames Radlehh, mõisnikkude hotukasja ülem Aleksei Mike ja ilma ametita Karl Sintermann, need ülmal tähendatud inimesed panid sakslastele ette, keda tuleb maha

Lasta ja kinni wõtta. Oli nimekiri walmis, siis mindi mõnda korterisse kinni wõtma, iga süüdlase järele saadeti 2—3 sakslast ja 1—2 meie meest teejuhiks. Kõige enne mindi Wana-Põltsamaa mõisa kirjutajat kinni wõtma, teejuhiks oli Kamari mõisa walitseja Juhann Jaanson. Peale kirjutaja kinniwõtmist läksid Wana-Põltsamaa lossi hoowi peale mõisa töölise Jakob Saameri korteri ukse taha; wiimane, kuuldes, et ukse taga wõõrast keelt räägitakse, küsis kes seal on, aga tema ei saanud aru, mis seal tahetakse, siis kuulis mõisa töölise Jakob Saameri naine, kes Saksa keelt oskab, et kästakse uft lahti teha. Ära rääkides mehele, et uft lahti nõutakse, läks mees, et mitte oma koduolemist näidata, jahwrisse. Nüüd tegi naine ukse lahti ja esimene sisseastuja oli Saksa sõjarmundris isik, kas soldat wõi ohwitser, ei tea. Küsis naise käest kas mees kodus on ja kas laskeriistast on? Peale naise ütelse, et ei ole meest kodus ega laskeriistast ka mitte, hakati läbi otsima, eluruumides kedagi ei leitud aga jahwri uft awades laskis Jakob Saamer ühe paugu, mis peale sakslane furnult kukkus, sellele järgnes teine sakslane, kes kästis Jakob Saameri kallale kargas; et kästis wõitlus mingifugusi tagajärgi ei jõudnud tuua, jooksis sakslane Jakob Saameri sinna jättes uksest wälja, aga ukse peal haawas Jakob Saamer sakslast. Nüüd awas Jakob Saamer marutule, nähes et wäljapääsemist ei ole, otustas nii kaua lasta kui laskemoon lõpeb, ainult wiimast kuuli oma surmanimeks jättes. Aga naise palwe peale, et sulle elu antakse andeks, ei lasknud Jakob Saamer ennast. Wahe peal oli juba sakslaste poolt kuulipilduja kohale toodud, ja awati tuli J. Saameri korteri peale, mis õnneks kiwilt oli nii et seesolijad wiga ei saanud. Laskmine kestis kunni hommikuni, siis tuli Jakob Saamer oma wäike kolmeaastase pojaga wälja, käsi üles tõstes tahtis paluma hakata, aga juba tegid püstipärad wõimatuks tema jutu. Kui juba hoopidest küll awati olema, toodi kõik ta perekond kinni kahelkandama roodu staapi. Kuulda saades, et sakslased juba Põltsamaal, sõinud Pajuse mõisa (umbes 7 wersta Põltsamaalt) metsaherra Armin Kikkas, walitseja Karl Anton ja karjamõisa walitseja Aksef Nisfen Põltsamaale sakslastele wastu ja wiisid endiga ühes Pajusi mõisa umbes 15 sakslast. Mõisa jõudes ja nähes talli ukse peal seiswat Hugo Gutmanni (16 a. wana) jooksmud metsaherra Kikkas Hugo Gutmanni kallale üteldes, et nüüd oled sa koerapoeg mu käes. Tema jäeti siia mõne soldatiga ja mindi teist wenda, mõisatöölisi Kristjan Gutmanni kinni wõtma, kes kuuldes, et sakslased tulewad, ühes ifaga oma korteri lakka ära peitis, aga kisa peale, kui ei leita, pannakse maja põlema, tulid mõlemad alla, kus neid kohe kinni wõeti ja ühes kõik kolm, kaks poega ja isa, Põltsamaale toodi, kus neid juba kohus ootas. Kohutumisajad olid õigusteadlane Jaames Radleff, mõisnikkude hoiukassa ülem Aleksei Mike, Loopre mõisa omaniku poeg Bofft ja üks Saksa ohwitser. Kohu ette ilmudes küsis

Aleksei Mike Hugo ja Kristjan Gutmannide käelt, kas teil kodus sõjariistast on? Muud midagi ei küsitud, siis wiidi neid teise tuppa, kus juba hulk wangisi olid kogutud. Umbes poole tunni pärast awati uks ja hüüti nime pidi Jakob Saamer, Hugo Gutmann, Kristjan Gutmann ja weel üks neljas Wene soldat Akas, kelle kohta ligemad teated puuduwad, wälja ja wiidi Põltsamaa Lutheri usu kiriku juure ja Jakob Saamer poodi puu otsa, umbes kümme sammku kiriku uksest üles aga ülejäänud kolm lasti niisama palju maad kirikust eemal mahja. Hukatute sugulastele keelati ära enne kolme päewa furnuid koristamast.

Peale selle lasti weel neli inimest mahja. Peale esimeste mahalastute kolmandamal päewal, s. o. 1. märtsil kutsuti jälle nimepidi Hans Saar, Kabral, weel kaks kaugemalt toodud, kelle nimed teadmata, wälja, siin ootasid neid Wana-Põltsamaa mõisa hobused. Neile loeti ette, et teid wiiakse Tartu linna ühekuulamisele, peale istudes ja minema sõites, jõudsid nemad ainult 12 wersta Põltsamaalt. Kaawre mõisa wälja peal, rehe taga, lasti neid mahja. Süü, mis eest neid hukati, ei saa muud ütelda, kuid arwatawasti olid omias mõttes enamlaste poolehoidjad, peale Jakob Saameri, kes wastu hakkas, ühe sakslase surmas ja teise haawas, peale Jakob Saameri tegelikult keegi ei ole wälja astunud, sest need kes tegelikult tundsid endid süüdi olewat ja täiesti enamlaste poole hoidsid, põgenesid ära Wenemaale, aga kes endid arwasid õiged olema, olid kodus.

Peale selle kõige agaramalt ja silmapaistwamalt olid abiks Saksa wõimudele küll kinniwõtmises ja korrapidamises ja täiesti sakslaste käsutada ööd kui päewad järgmised Põltsamaa olewis elawad kodanikud: Wahelkaupleja Gustaw Rattassepp, tisler Jüri Märskä, lihunik Julius Heinrichson, Saksa furnuaia waht Hans Ellisaar, endine Wene praporshtshik Walter Kurme, poefell Mihkel Mölder, aednik Jaan Roosmann, majaomanik Jaan Pung, wahelkaupleja Leopold Kardon, wahelkaupleja Hans Jaanson, kingsepp Hindrek Krull ja kohaliku Põltsamaa Luteruse kiriku õpetaja Reniti kaks poega.

—o—

Kroonika.

Seltšimees Oskar Mägi kohta,
kes Kuperjanowi jalga poolt Tähtwere pargis üles poodi.

Kuidas Eesti „wabastuswõitlejad“ töölisi kaagitasi, selle kohta pakub kujuka pildi töölise Oskar Mägi poomine Tähtwere pargis jaanuaris läinud aastal. Selle kohta kirjutatakse meile:

„Lugu ise on järgmine: 1917. aastal, kui Sootaga walla töölise Jelts ajutati, oli Oskar Mägi, Frants Edro, ja Ludwig Kongas, kõige tähtsamad tegelased. Kui nõukogude walitsus Eestis sisse seati, sai ka Sootaga niijugune nõukogu walitud, kus ka Mägi ja Kongas liikmed olid; Edro oli wallakirjutaja. Mägi waliti maakonna nõukogu liikmeks majandusosakonda, ja ta läks Tartu ame-

tisfe. Tuli okkupatsioon. Walge kaart wõttis tööliste nõukogu liikmed õõsel salaja kinni ja tahtis nad anda Saksa wägede kätte mahalaastamiseks. Edro ja Kongas said ära põgeneda Wenemaale, aga Mägi wiidi Tartu sakste kätte maha lasta. Kinni wõtjate ninamees oli Peeter Koik, Kärkna Muuge weskri rentnik, oskab ka hästi Saksa keelt, kes truude abilistega õõsel majast majasse käisid tööliji kinni wõimas, kroonu püüsid seljas, ahwardades majale tuld anda, kui üst lasti ei tehta. Need isandad on Sootaga kohalikud peremehed (maaliitlastes) Johan Lattik, August Mällo, Dawet Toppel, Jaan Reinwaldt, Madis Nõu ja wennad Karl, Jaan ja Ernst Kalt'id, kolmi wiimast Kärkna mõisa rentnikud.

Saksa wõimud ei lasknud Mägi mitte maha wõtta panid tema kinni ja hiljem lasksid ära Wenemaale põgeneda. Kui 1918. aastal okkupatsiooni wõim langes, tuli Mägi ja Edro Wenemaalt Tartu tagasi. Tartust tuli Mägi Kärknasse oma kodu, sest tal oli wäike maja ja aiaäri. Õõsel tulid aga Kuperjanowi partisaanid ja wõtjaid Mägi õõsel kodust kinni, wiisid Puurmani mõisa, seal pekisid teda hirmjasti. Tartu wõtmisel töid nad Mägi ühes ja poosid Tähtwene mõisa puiestikku üles. Hiljem anti naisele luba furnukeha maha wõtta ja Aksti kabeli matta. Frants Edro aga tahtis Eesti suurülikuwäkke lastuda ja andis ise ennast ilma paha aimamata kommandanturi üles, aga ta wõeti wangi ja wiimaks lasti Raadi mõisa liwaaugus maha, kus tema furnukeha praegu mädaneb. "Raadi mõisa liwaaugus on neid mahalastuid palju. Süüks oli neile, Mägile ja Edrole, loetud rahwa üles ärsitamist.

Olgu tähendatud, mida kindlasti tõendada wõib, et need inimesed wäga korrapärased ja aujad inimesed olid. Ühtegi kurja nad kellegile teinud ei olnud, ainult töörahwast olid nad organiseerinud. Mõõsematel jäid perekonnad õnnetuks järele ilma hoolitsetajata; kumägil naine ja kaks wäikest last. Wõib kindlasti tõendada, walge terror on palju tapnud tööliji ja inimesi õnnetuks teinud, aga nad pesewad end puhtaks, wereimejad."

Saaremaa l.

Nagu teada on Saaremaalt toiduainete wäljawaedu minewa sügisest saadik keelatud. Kuid see määrus ei käi kõigi kohta. Salajane wäljawedy on aasta läbi siiski kestnud, nii et toiduainete hinnad Tallinna omadest sügugi taha ei jää ja tööline kõige suurema alatoitluse all kannatab. Siiski on aga juhtumisi ette tulnud, kus ühele ehk teisele angelbajale wäljaweoks luba on antud. Hiljuti ostis keegi ühest mõisast 13 lehma, et ta aga siit luba ei saanud wälja wiia, siis tõi ta selle Tallinnast (kuidas selle herra nimi on?) Asutawa Kogu liikme kaudu. Wäikesed kuritegijad riputakse wõlla, hurete jodawad tollas."

Saaremaa lastekaitse ühingu, kelle juhtimine wiimasel ajal tööliste käes, tahab ennast tulewikus täielisemalt korraldada kaswatus ja warjupaiga asutamise mõttes.

Kabalast.

Siinsest Meossaare mõisast wäljaantud maade rentnikkudelt nõuti tänawu kewadel esimene pool renti sisse, arwates rukkijuuda hinnaks 70 marka, sellest hoolimata, et wastawa määruse põhjal (Maaref. teost määr. § 91) kewadel ettemakstaw renti õiendatakse eelmise aasta rukki hindade järele, s. o. 30 m. rukkijuud. Niiwiisi nõudis ringkonna walitseja Flink maksjailt ligi 14.000 marka renti ülearu. Kui mündi riigimaade ülemlalt seletust nõudma, siis wastas maadeülema asemel hr. K.: „Eks makske siis kolmkümmend marka.“ Enammakstud raha on tagasimaksmata — lubatud järgmise rendi ette arwata.

Nii peawad siis tegelikult algawad põlluharijad mitme tähtaja eest rendi ette maksuma selle asemel, et walitsuselt tarwilikku toetust saada. Põllutöominister räägib aga Asut. Kogus wäga salapäraselt isikutest, kes maal ringi käiwad ja rahulolematust sünnitawad.

Ma o mõisas, mida riigi arwel peetakse, on tööliisi, kellelt nõutakse, et nad alaliselt tööl peawad käima, aga palka makstakse päewatöölise palkanormide järele — tulla odawam. Samuti nõutakse mõnelt osalt naistöolistelt, et nad alati saadawal peawad olema ning ilma lubata mujale tööle ei lähe, aga tööd alati ei anta ja palka makstakse tööpäewade eest. Isegi endise mõisniku päwil ei olnud tarwis sarnaseid „warnastwõetawaid“ tööliisi.

Päewatöölilistele meestele makstakse siin päewas 10 marka, 4 naela jahu ja 1 toop piima, s. o. ennesõjaaegiste hindade järele 20—25 kop.; naistele — 4 marka, 4 n. jahu ja toop piima, s. o. 15—20 kop. päewas. Selle juures kaebab aga walitseja, et „mõis ei tee rohkem sisse“, mispärast ka enam maksta ei saa. Kui mõis tööpoolest ei peaks enam „sisse tegema“, siis tuleks küll põhjuseid otsida „sissetegijate“ eneste juurest, aga mitte tööliste palkades.

Ollewa mõis on antud tööliste ühingu kätte pidada, rent ja hoonete üür on makstud, aga osa hooneid seisab lukus — ei leidu wõimu, kes nad tarwitajatele üle annaks. Ka on mõisast eraldatud mõned maatükid, ehk küll lepingus sellest sõnagi ei ole. Hobused hinnati kewadel kõik ühe hinna alla ja anti selle „keskmise“ hinna eest maaharijatele ainult poolwigaseid setukaid, mis palju nurinat sünnitas.

—o—

Kwitung.

„Töö ja Wõitluse“ toetuseks on annetanud T. t. p. l. k. kantselei ametnikud ja kirjutajad 335 marka.

Joh. Ein 10 marka.

Tänuga wastu wõtnud

Talitus.

Wastutaw toimetaja: Jaan Piiskar.

Wäljaandja: Hans Kruus.